

ORIGINAL ARTICLE

Measuring and Analyzing the Participation of Children and Teenagers in the Formation of Child-Friendly Neighborhoods (Case Study: Southern Pounak Neighborhood, Tehran)

Shifteh Farokhi¹, Seyed Majid Mofidi Shemirani², Samaneh Jalili Sadrabad³

1. M.A. Student in Urban Planning, Iran University of Science and Technology, Tehran, Iran.
2. Assistant Professor, Department of Urban Design, Iran University of Science and Technology, Tehran, Iran.
3. Assistant Professor, Department of Urban Planning, Iran University of Science and Technology, Tehran, Iran.

Correspondence
Samaneh Jalili Sadrabad
Email: s_jalili@iust.ac.ir

How to cite

Farokhi, Sh.; Mofidi Shemirani, S.M.; Jalili Sadrabad, S. (2023). Measuring and Analyzing the Participation of Children and Teenagers in the Formation of Child-Friendly Neighborhoods (Case Study: Southern Pounak Neighborhood, Tehran), *Physical Social Planning*, 8 (30), 33-60.

ABSTRACT

Children are an important and sensitive group whose opinion and wishes should be asked about their living environment. This causes the formation of child-friendly neighborhoods that meet their needs. The reason for choosing South Pounak neighborhood was the car traffic, high density and low participation of children in the neighborhood. Therefore, the purpose of this research is to identify the ways of children's participation in order to create child-friendly neighborhoods. The research method is descriptive-analytical. The research is of an applied type and in terms of location, it is a field and documentary research. The statistical population is children under the age of 18 in South Pounak neighborhood, which includes 7291 people and about 20.5% of the population of the area. One of the methods of children's participation is to draw a picture, which children are chosen by a simple random method. Therefore, by analyzing the children's drawings, it is possible to direct the South Pounak neighborhood to be child-friendly. The research results from the examination of 50 children's drawings show that 19 categories were liked and noticed by children. Among the categories, respectively, active and passive interaction with the natural and artificial environment, as well as climatic comfort have the most attention and access to public transportation, creating special routes for cycling and walking, were less important in children's drawings. Also, the environmental dimension is ranked first with 26.45% and transportation is ranked last with 6.07% from the point of view of children. Therefore, it is possible to create child-friendly neighborhoods by involving children.

KEYWORDS

Participation, Child-friendly neighborhoods, South Pounak, Tehran metropolis.

نشریه علمی

برنامه‌ریزی توسعه کالبدی

«مقاله پژوهشی»

سنجش و تحلیل مشارکت کودکان و نوجوانان در شکل‌گیری محلات دوستدار کودک؛ مورد مطالعه: محله پونک جنوبی در کلان‌شهر تهران*

* این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد برنامه‌ریزی شهری شیفته فرخی با عنوان «برنامه‌ریزی محلات دوستدار کودک با تاکید بر مشارکت‌پذیری نمونه مطالعاتی پونک جنوبی» به راهنمایی سیدمجید مفیدی شمیرانی و مشاوره سمانه جلیلی صدرآباد در دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه علم و صنعت ایران است.

شیفته فرخی^۱، سیدمجید مفیدی شمیرانی^۲، سمانه جلیلی صدرآباد^۳

چکیده

کودکان، قشر مهم و حساسی هستند که باید نظر و خواسته‌های آن‌ها درباره محیط زندگیشان پرسیده شود؛ همین امر موجب شکل‌گیری محلات دوستدار کودک منطبق با نیازهای آنان می‌شود. دلیل انتخاب محله پونک جنوبی خودرمداری، تراکم بالا و مشارکت پایین کودکان در محله بود. بنابراین، هدف از این پژوهش شناسایی راه‌های مشارکت کودکان در راستای ایجاد محلات دوستدار کودک است. روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی است و نوع پژوهش از نوع کاربردی است و از نظر مکانی، پژوهش میدانی و کتابخانه‌ای است. جامعه آماری، کودکان زیر ۱۸ سال محله پونک جنوبی است که شامل ۷۲۹۱ نفر بوده و حدود ۲۰/۵ درصد از جمعیت محدوده را به خود اختصاص داده‌اند و نیاز به برنامه‌ریزی دارند. یکی از روش‌های مشارکت کودکان، ترسیم نقاشی است که کودکان به روش تصادفی ساده برگزیده شده‌اند. بنابراین، با تحلیل نقاشی کودکان می‌توان محله پونک جنوبی را به سمت دوستدار کودک بودن هدایت کرد. نتایج پژوهش از بررسی نقاشی ۵۰ کودک نشان می‌دهد که ۱۹ مقوله، مورد علاقه و توجه کودکان بوده. در میان مقوله‌ها، به ترتیب تعامل فعال و غیرفعال با محیط طبیعی و مصنوع و همچنین آسایش اقلیمی دارای بیشترین توجه و دسترسی به حمل و نقل همگانی، ایجاد مسیرهای ویژه دوچرخه‌سواری و پیاده‌روی، مورد توجه کمتری در نقاشی کودکان بود. همچنین بعد محیطی با ۴۵/۲۶ درصد در رتبه اول و حمل و نقل با ۶/۰۷ در رتبه آخر از نظر کودکان قرار گرفته است. بنابراین می‌توان با مشارکت دادن کودکان، محلات دوستدار کودک ایجاد کرد.

واژه‌های کلیدی: مشارکت‌پذیری، محلات دوستدار کودک، پونک جنوبی، کلان‌شهر تهران.

۱. دانشجوی کارشناسی‌ارشد برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران، ایران.
۲. استادیار گروه طراحی شهری، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران، ایران.
۳. استادیار گروه برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران، ایران.

نویسنده مسئول:

سمانه جلیلی صدرآباد

رایانامه: s_jalili@iust.ac.ir

استناد به این مقاله:

فرخی، شیفته؛ مفیدی شمیرانی، سیدمجید؛ جلیلی صدرآباد، سمانه (۱۴۰۲). سنجش و تحلیل مشارکت کودکان و نوجوانان در شکل‌گیری محلات دوستدار کودک؛ مورد مطالعه: محله پونک جنوبی در کلان‌شهر تهران، فصلنامه علمی برنامه‌ریزی توسعه کالبدی، ۸ (۳۰)، ۶۰-۳۳.

مقدمه

کودکان، قشر مهم و حساسی هستند که به عنوان سرمایه اجتماعی باید نظر و خواسته‌های آن‌ها مورد توجه جدی برنامه‌ریزان و طراحان و مدیران قرار گیرد. چون شیوه‌های بیانی کودکان در سنین مختلف متفاوت است بنابراین باید این شیوه‌ها را شناخت. مشارکت حق هر فرد (کودک و بزرگسال) است که در یک محیط اجتماعی زندگی می‌کند. کودکان حق دارند نظر و خواست خود را در رابطه با محل زندگی خود بیان کنند. مشارکت سبب رشد اجتماعی کودکان می‌شود و آن‌ها را برای پذیرش مسئولیت در آینده آماده می‌کند. کودکانی که نسبت به امور شهری، امور اجتماعی و دیگر مسائل بزرگتر احساس مسئولیت می‌کنند و نظر و خواست خود را مطرح می‌کنند در آینده به شهروندانی مسئولیت‌پذیر و آگاه تبدیل می‌شوند که کشور را به سمت رشد و تعالی می‌برند. دلیل بررسی محله پونک جنوبی عدم توجه به ایمنی کودکان در برابر سواره، وابستگی کودکان به حمل و نقل شخصی، کمبود فضاهای گذران اوقات فراغت متناسب با نیاز کودکان، فقدان عناصر جذاب متناسب با نیاز و خواسته کودکان، حس ناامنی پایین برای حضورپذیری و عدم توجه به مشارکت کودکان است که این موضوع سبب شد که با شناسایی روش‌های مشارکت کودکان و بکار بردن این روش‌ها در ایجاد محله دوستدار کودک پونک جنوبی سهیم باشیم، محیط زندگی کودک می‌تواند به توسعه، پیشرفت و رشد سالمش کمک کند یا مانع از آن شود. آشنایی برنامه‌ریزان و مدیران با شیوه‌ها و روش‌های مشارکت باعث شناخت علایق و نیازمندی‌های واقعی کودکان درون محلات می‌شود که این امر موجب می‌شود کودکان در ترسیم فضای زندگی خود سهیم باشند و به احساس مهم بودن خود پی ببرند.

کودک به معنی بچه، فرد نابالغ، فرزند انسان است که به حد بلوغ نرسیده است و حکایت از وجودی مستقل دارد که در روند رشد و تکامل قرار دارد. در این فرایند هنوز به مرز مشخصی که بلوغ نام دارد نرسیده است، اما ذاتا پویا و بالقوه متکامل است (بیات، ۲۰۱۶: ۴). یک کودک انسانی است که سن ۱۸ سال را تمام نکرده است. کودکان از حقوق بشری مشابه بزرگسالان برخوردارند، اما اغلب به مراقبت و حمایت ویژه‌ای نیاز دارند که با بزرگسالان متفاوت است (کنوانسیون حقوق کودک سازمان ملل متحد، ۱۹۸۹). کودک به تمامی افراد زیر ۱۸ سال گفته می‌شود و به ۵ دسته نوزاد-۲۰ سال، پیش دبستانی-۳، دبستانی-۵، دبستانی-۵-۱۱، نوجوان ۱۱-۱۴ سال،

نوجوان ۱۴-۱۸ سال تقسیم می‌شوند (میرزایی و صیاداربابایی، ۱۳۹۹: ۱۳). بنابراین در این پژوهش منظور از کودک تمامی افراد زیر ۱۸ سال است که شیوه‌های بیانی آن‌ها با هم متفاوت است که باید این شیوه‌ها را مورد بررسی قرار داد. بنابراین پرسش اصلی پژوهش راه‌های مشارکت کودکان در ایجاد محلات دوستدار کودک پونک جنوبی تهران کدام است؟ هدف کلی این پژوهش شناسایی راه‌های افزایش مشارکت‌پذیری کودکان در راستای ایجاد محلات دوستدار کودک در پونک جنوبی تهران است.

به طور خلاصه توجه به کودک در سال ۱۳۸۶ با پژوهش حسینی و همکاران آغاز شد که دسترسی، مقیاس، شایستگی و پاسخگویی، جذابیت، آسایش و ایمنی، مشارکت‌پذیری را از عوامل مهم در برنامه‌ریزی واحدهای همسایگی دانستند.

کیانی و اسماعیل‌زاده‌کواکی در سال ۱۳۹۱ در پژوهشی تحت عنوان تحلیل و برنامه‌ریزی شهردوستدار کودک (CFC) از دیدگاه کودکان (مطالعه موردی: قوچان)، یکی از بهترین روش‌ها برای دستیابی به محیط‌های ساخته شده دوستدار کودک، این است که کودکان و نوجوانان خود در ساخت و برنامه‌ریزی شهر دوستدار کودک مشارکت داده شوند. بهتر است که این کار با مشارکت کودکان و نوجوانان در برنامه‌های دولت و جامعه محلی شروع شود تا به تنظیم دستور کاری برای پیشرفت جامعه کمک کند. در کمترین حالت کودکان و نوجوانان باید در توسعه و طراحی پروژه‌ها و تصمیم‌گیری جامعه شرکت داده شوند (کیانی و اسماعیل‌زاده‌کواکی، ۱۳۹۱: ۳۰).

حسین‌زاده و فدائی‌ده‌چشمه در سال ۱۳۹۱ در پژوهشی تحت عنوان بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر مشارکت شهروندان در امور شهری در زمینه مشارکت شهروندان می‌توان بیان داشت که مشارکت و کنترل شهروندی عالی‌ترین سطح است و مردم در زندگی روزانه مشارکت را تحت تأثیر قرار می‌دهند. همچنین نگرش شهروندان از مشارکت مبتنی بر کمک فکری و ارائه پیشنهاد بوده است. مشارکت خود عوامل گوناگون و انواعی دارد که محققان هر کدام از آن‌ها را از جمله مشارکت شهری، مدنی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، مذهبی، تفریحی و غیره را شامل می‌شود (حسین‌زاده و فدائی‌ده‌چشمه، ۱۳۹۱: ۶۶).

خیر اندیش در سال ۱۳۹۶ در پژوهشی تحت عنوان تدوین اصول تحقق شهرسازی کوچک مقیاس در محلات شهری با هدف ارتقاء مشارکت، مشارکت بستر راه یافتن به عرصه حضور را برای شهروندان فراهم می‌آورد و موجب تعیین

آرتسا و همکاران^۲ در سال ۲۰۱۱ در پژوهشی تحت عنوان اقدام سیاسی چند بخشی برای ایجاد محیط‌های مناسب برای کودکان: نمونه مطالعاتی چهار شهر هلند، به جنبه‌های مثبت سیاست چند بخشی افزایش کیفیت و پایداری محیطی مؤثر بر سلامت کودکان و راه‌اندازی شبکه مشارکتی در ایجاد محیط‌های دوستدار کودک توجه کردند.

دیر و تارانتینی^۳ در سال ۲۰۱۶ در پژوهشی تحت عنوان "چون همه‌ی ما اجتماعی از مردم هستیم" نتایج و تعامل مشارکت کودکان و نوجوانان در برنامه‌ریزی و طراحی فضای عمومی دوستدار کودک با مشارکت و نظرخواهی از کودکان متوجه شد که ارائه خدمات اساسی، بهبود فضای بازی و تفریح، یا بهبود زیستگاه از مفاهیم اساسی محیط‌های دوستدار کودک است.

یائو و شیائویا^۴ در سال ۲۰۱۷ در پژوهشی تحت عنوان کاوش در روش‌های تحقیق و ساخت شهر دوستدار کودک مطالعه موردی چانگشا ساختن شهر دوستانه برای کودکان نه تنها به فضا، بلکه به سیاست نیز مربوط می‌شود. قوانین افزایش تلاش‌های تبلیغاتی، جلب توجه دولت و مردم، ترویج ایجاد قانون برای ایجاد محیط‌های دوستدار کودک را لازم می‌داند.

براون و همکاران^۵ در سال ۲۰۱۹ در پژوهشی تحت عنوان شهرهای دوستدار کودک به دنبال فراهم کردن ارتباط کودکان با طبیعت، مراقبت کودکان در محیط، تعاملات و تحرک مستقل در کل ارتقاء سلامت کودک در شهرهای سالم بودند.

با توجه به اهمیت شناخت شیوه‌ها و مدل‌های مشارکت کودکان در برنامه‌ریزی محلات بعد از گذشت چند دهه از تجرب طراحی و برنامه‌ریزی محلات نشان داد که بسیاری از آن‌ها نتوانسته‌اند نیازها و علایق واقعی کودکان را در محلات تشخیص دهند و کودکان را در طرح‌ها و برنامه‌های محلات مشارکت واقعی دهند. بنابراین در پژوهش پیش‌رو به بررسی نقاط بررسی نشده و خلأهای موجود پژوهش‌های قبلی پرداخته و در نهایت شناخت روش‌های مشارکت کودکان و ایده‌هایی بهبود محلات برای کودکان پونک جنوبی تهران ارائه می‌شود.

سرنوشتشان با دخالت آگاهانه می‌شود. اما به طور کلی نحوه عملی شدن مشارکت، به عواملی گوناگونی و متفاوتی بستگی دارد. آمیزه‌ای از این مبانی نظری که خود به صورت یک نظام پیچیده و درهم‌تنیده عمل می‌کند، رویکرد یک نظام را نسبت به موضوع مشارکت تعیین می‌کند. برای مشارکت کودکان باید به شاخص‌های زیر توجه داشت (خیراندیش، ۱۳۹۶: ۲۵).

تیوانت در سال ۱۳۹۷ در پژوهشی تحت عنوان راهنمای شهرها و اجتماعات محلی دوستدار کودک معتقد است که شهر یا اجتماع محلی باید کودکان در آن در امنیت باشند و از بهره‌کشی در امان باشند، زندگی خوب و سالم داشته باشند، به خدمات اساسی دسترسی داشته باشند، تحصیلات مشارکتی، فراگیر و باکیفیت داشته باشند، در محیطی پاکیزه و بدون آلودگی زندگی کنند، امکان بازی و تفریح با دوستان برای کودکان فراهم باشد و فارغ از تفاوت و جنسیت از فرصت‌های برابر برخوردار باشند.

مویدر و صفایی در سال ۱۳۹۸ در پژوهشی تحت عنوان برنامه‌ریزی شهر دوستدار کودک در راستای ارتقاء مشارکت نوجوانان (مطالعه موردی: شهر آباده)، راهبردهایی همچون تسهیل مشارکت نوجوانان از طریق برگزاری جلسات نظرسنجی ملاقات با شهردار، ارتقاء کیفیت کالبدی محلات و بهبود دسترسی، استفاده از عناصر طبیعی در فضاها، افزایش حس امنیت و توانمندسازی نوجوانان و خانواده‌ها در حیطه متداخل شهرداری و سایر نهاده‌ها را پیشنهاد می‌نماید.

ال. هولت و همکاران^۱ در سال ۲۰۰۹ در پژوهش تحت عنوان فرصت‌های برای فعالیت بدنی درون محله برای کودکان و نوجوانان، به واحدهای همسایگی قابل پیاده‌روی و در دسترس بودن فضاهای بازی و ایمنی در مورد دسترسی به فضاهای مورد نیاز از موارد بسیار مهم برای فعالیت‌های بدنی کودکان درون محله اشاره دارد. کارولی و همکاران در سال ۲۰۱۰ در پژوهش تحت عنوان سفر و موضوع مقصد: شهرهای دوستدار کودک و حق کودکان در شهر، به نقش دولت محلی در ایجاد شهر دوستدار کودک از طریق سیاست‌هایی برای کاهش ترافیک، افزایش حمل و نقل عمومی، بهبود کیفیت فضاهای باز، مکان‌های عمومی دوستدار کودک، ارزیابی محلات مناسب برای کودکان و به حق پیاده‌روی، دوچرخه‌سواری و بازی درسراسر شهر و مشارکت برای کودکان پرداخته است.

^۲ Aartsa et al., 2001

^۳ Derr & Tarantini, 2016

^۴ Yao & Xiaoya, 2017

^۵ Brown, 2019

^۱ Holt et al., 2009

داده‌ها و روش کار

محدوده مورد مطالعه محله پونک جنوبی تهران است که در ناحیه سه، منطقه پنج تهران واقع شده است. این محله از شمال به خیابان شهید میرزا بابایی و محله پونک شمالی، از شرق به بزرگراه اشرفی اصفهانی و منطقه ۲ شهرداری تهران، از جنوب به محله باغ فیض و بزرگراه شهید همت و از غرب به بزرگراه شهید ستاری و محله جنت‌آباد مرکزی محدود می‌شود (اشرفی و عبادی، ۱۳۹۹). مساحت آن حدود ۱۶۶/۳ هکتار است و جمعیت آن طبق سرشماری سال ۱۳۹۵ حدود ۳۵۴۰۸ است و جمعیت کودک آن ۷۲۹۱ نفر که حدود ۲۰/۵ درصد از جمعیت محدوده را به خود اختصاص داده است.

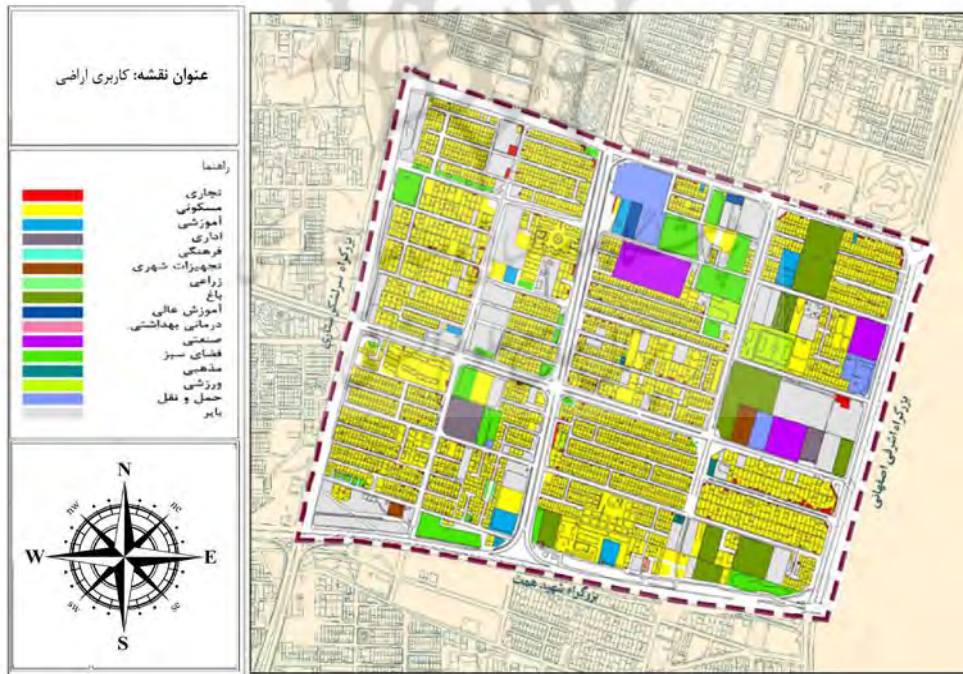
جدول ۱. جمعیت گروه سنی کودکان زیر ۱۸ سال در محله پونک

جنوبی طبق سرشماری سال ۱۳۹۵

رده سنی	۰-۴	۵-۹	۱۰-۱۴	۱۵-۱۹
جمعیت مرد	۹۸۱	۱۰۲۷	۹۳۴	۸۸۴
جمعیت زن	۹۰۲	۸۶۸	۸۱۳	۸۸۲
کل	۱۸۸۳	۱۸۹۵	۱۷۴۷	۱۷۶۶

منبع: مرکز آمار ایران.

در محدوده مورد مطالعه کاربری مسکونی با ۴۰/۱۲ درصد کاربری غالب است. پس از آن کاربری حمل‌ونقل و انبارداری با ۳۳/۱۱ درصد در اولویت دوم و اراضی بایر با ۱۱/۳۴ درصد در اولویت سوم قرار دارد. در بررسی سایر کاربری‌های موجود در محدوده پراکنش و سرانه کاربری فضای سبز در محله مناسب نیست. سرانه فضای سبز درون محدوده ۱/۹۹ است و حدوداً ۴/۲۳ درصد فضا را به خود اختصاص داده است. پراکنش کاربری تجاری در سطح محله بسیار مناسب است و شعاع دسترسی تمامی محدوده را در بر گرفته است. سرانه کاربری درمانی برابر با ۰/۰۱۹ است که نسبت به استانداردهای شهری، کمبود سرانه وجود دارد و کودکان ساکن در بلوک‌های شمال شرقی و غربی دسترسی مناسبی به کاربری درمانی ندارند. دسترسی به کاربری آموزشی مناسب است و تمامی محله را پوشش می‌دهد. در ناحیه مورد مطالعه اراضی بایر ۱۱/۳۴ درصد از محدوده را به خود اختصاص داده‌اند که می‌توان از این اراضی بایر در جهت ایجاد کاربری‌های خدماتی و کاربری‌های مورد نیاز کودکان و همچنین می‌توان از این فضاها به عنوان فضاهای باز انعطاف‌پذیر برای بازی و فعالیت کودکان بهره برد.

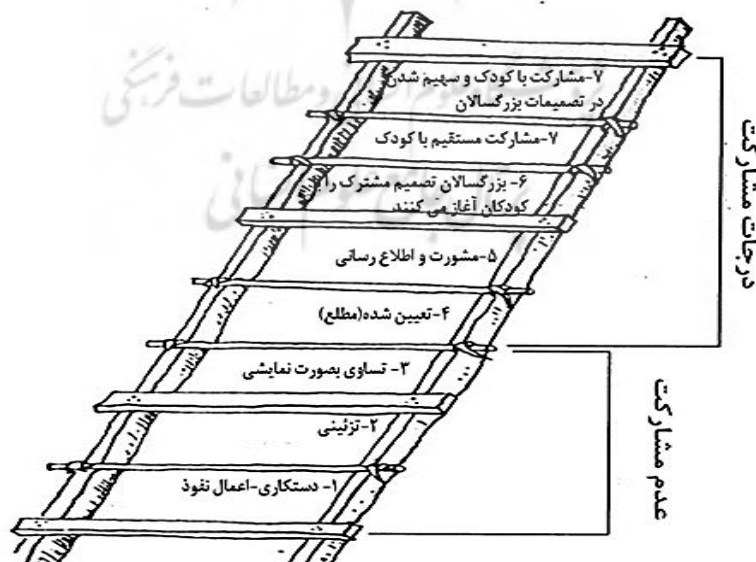

شکل ۱. نقشه کاربری اراضی محله پونک جنوبی

برای مشارکت شهروندان ارائه داد، که هدف آن مشارکت واقعی، در دست گرفتن قدرت تصمیم‌گیری و کنترل بود به همین دلیل الگوی نردبان مشارکت را ارائه داد. دموکراسی با رشد حقوق کودک از طریق مشارکت معنا پیدا می‌کند. کودکان با مشارکت تمرینی برای درگیر شدن با مسائل و مشکلات پیدا می‌کنند و اعتماد به نفسشان افزایش می‌یابد. به نفع همه کودکان است که صدا داشته باشند به عنوان بخشی از حرکت عمومی به سمت ایجاد یک جامعه دموکراتیک‌تر، با فرصت‌های بیشتر و حقوق برابر برای همه ایجاد کنند. پروژه‌های زیادی وجود دارد که کاملاً توسط بزرگسالان طراحی شده و اجرا می‌شود و کودکان فقط نقش‌های از پیش تعیین شده را ایفا می‌کنند که برای بزرگسالان و کودکان تجربه‌های بسیار مثبتی است. نمودار نردبان مشارکت شری آرنشتاین (۱۹۶۹) طوری طراحی شده است که به عنوان یک نمونه شناختی اولیه برای فکر کردن در مورد مشارکت کودکان در پروژه‌ها عمل کند دستکاری پایین‌ترین پله نردبان مشارکت است. با این شرایط به سختی می‌توان راهی مناسب برای ورود کودکان به فرآیندهای سیاسی دموکراتیک پیدا کرد. گاهی اوقات چنین اقداماتی ناشی از عدم آگاهی بزرگسالان از توانایی‌های کودکان است. شاید بتوان آن‌ها را گمراه و غلط خواند نه اینکه دستکاری کنند، اما در هر صورت مطمئناً نیاز به افزایش آگاهی بزرگسالان است (Hart, 1992: 4-9).

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش، توصیفی تحلیلی است و در ابتدا برای استخراج شاخص‌های مرتبط با مشارکت‌پذیری در محلات دوستدار کودک از مطالعات کتابخانه‌ای و منابع معتبر جهانی استفاده شده است و شاخص‌ها برای سنجش در نمونه مطالعاتی برگزیده شده‌اند که شاخص‌های کمی با استفاده از نرم افزار GIS و شاخص‌های کیفی در ارتباط با خواسته‌ها، نیازها و علایق کودکان در ارتباط با محله مورد علاقه خود از طریق ترسیم نقاشی بوده است به این صورت که از ۵۰ کودک در محله پونک جنوبی خواسته شد در مورد محلات دوستدار خود نقاشی ترسیم کنند و تحلیل آن از طریق جدولی با پنج ستون شامل محتوا، کدگذاری، زیرمقوله، مقوله و ابعاد انجام شده است با کدگذاری به دسته‌بندی در قالب زیرمقوله و مقوله پرداخته شده است. سپس فراوانی هر زیرمقوله و مقوله در نقاشی‌ها مورد شمارش و درصد توجه به هر زیرمقوله و مقوله به نسبت کل مورد سنجش قرار گرفته است و در انتها با توجه به نیازها و علایق کودکان و بررسی نقاط قوت و ضعف محله راهکارهای جهت ارتقاء مشارکت در محلات دوستدار کودک در پونک جنوبی ارائه می‌شود.

مدل‌ها و روش‌های مشارکت کودکان بسیار متنوع است که به بررسی آن پرداخته شده است برای اولین بار آرنشتاین مدلی

شکل ۲. نردبان مشارکت هارت (Hart, 1992: 9)

درخواست می‌شود شرایطی را به وجود آورند که در آن کودکان نقش فعال و خلاق را در زندگی اجتماعی و سیاسی کشور خود ایفا کنند و دولت‌ها در زمینه موضوعات تأثیرگذار بر زندگی آن‌ها با دریافت ایده‌هایشان حامی آن‌ها و فعالیت‌های مطلوبشان باشند (عزتیان، ۱۳۹۶: ۳۹ به نقل از دریسکل، ۱۳۸۷: ۲۸). در جدول (۲) مدل‌های مشارکت کودکان و نوجوانان و نکات کلیدی مربوط به آن نوشته شده است.

مشارکت کودکان عرصه‌ای است برای کودکان که بتوانند نظر خود را درباره محیط پیرامون ارائه کنند این نوع مشارکت از اواخر دهه ۱۹۸۰ با تصویب کنوانسیون حقوق کودک در سازمان ملل جایگاه قانونی در میان کشورها پیدا کرد. این سند مهم‌ترین سند بین‌المللی در رابطه با کودکان و اولین ابزار قانونی بین‌المللی است که طیف گسترده‌ای از حقوق انسانی را برای کودکان تضمین می‌کند. در این معاهده به عنوان «لایحه حقوق بشر» برای کودکان از کشورهای تصویب کننده

جدول ۲. مدل‌های مشارکت کودکان

نظریات	توضیح	نکات کلیدی
نردبان مشارکت، آرنتساین، ۱۹۶۹	برای آرنتساین هدف مشارکت واقعی شهروندان است. قدرت تصمیم‌گیری و در دست گرفتن کنترل توسط شهروندان است. به همین دلیل الگوی نردبان مشارکت را ارائه داد. حرکت از پله‌های پایین که محدودیت‌های قدرت شهروندی در تصمیم‌گیری را نشان می‌دهد و پله‌های انتهایی این نردبان تصمیم‌گیری با قدرت کامل برعهده‌ی شهروند است که در حقیقت افزایش درجه نفوذ تصمیم‌گیری شهروندان را نشان می‌دهد (Sherry: 1969, 217)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ دستکاری - اعمال نفوذ درمان ▪ اطلاع‌رسانی مشاوره ▪ اطلاع‌رسانی مشاوره ▪ قرار دادن شراکت ▪ قدرت تفویض شده ▪ کنترل شهروندی
نردبان مشارکت، هارت، ۱۹۹۲	نردبان مشارکت هارت که با الگوبرداری از نردبان مشارکت آرنتساین است. در ابتدای پله از طریق فریب‌کاری و به صورت تزئینی و نمایشی کودکان را مشارکت می‌دهند اما در مراحل بعد که شامل قسمت دوم پله می‌شود از طریق آگاهی تصمیم‌مشترک با حضور کودکان و مشارکت مستقیم کودکان و در مرحله‌ی آخر کودکان در تصمیمات بزرگسالان سهیم می‌شوند که بالاترین مرحله مشارکت کودکان است که مهم است (Hart : 1992).	<ul style="list-style-type: none"> ▪ دستکاری-اعمال نفوذ تزئینی ▪ تساوی به صورت نمایشی تعیین شده (مطلع) ▪ مشورت و اطلاع‌رسانی ▪ آغاز تصمیم‌گیری مشترک بزرگسالان با کودکان ▪ مشارکت مستقیم با کودک ▪ مشارکت با کودک و سهیم شدن در تصمیمات بزرگسالان
دو بعد اصلی مشارکت نوجوانان، دریسکل ۱۹۶۳	مشارکت نوجوانان مستلزم حمایت از سوی بزرگسالانی است با این حال مشارکت حقیقی می‌تواند بسیار زودگذر باشد. اغلب با نگاهی دقیق‌تر در می‌یابیم که پروژه‌هایی که مدعی مشارکت جوانان هستند در حقیقت پروژه‌هایی تحت کنترل بزرگسالان بوده و در آن‌ها مشارکت جوانان بسیار کم‌رنگ و غیرواقعی است. این پروژه‌ها ممکن است از سوی بزرگسالان خیرخواه آغاز گردد. اما در حقیقت به جوانان گفته می‌شود چه کاری انجام دهند و تمامی فعالیت‌های آنان با کنترل بزرگسالان صورت می‌گیرد. دو بعد اصلی مشارکت، چارچوبی مفهومی را برای تفکر راجع به مشارکت در توسعه جامعه به وجود می‌آورد (دریسکل: ۱۳۸۷)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ عدم مشارکت ▪ تعقیب و فریب ▪ تزئین ▪ ظاهرسازی ▪ بسیج اجتماعی ▪ مشارکت مشاوره ▪ مسئولیت‌پذیری ▪ سهیم شدن در تصمیم‌گیری

<ul style="list-style-type: none"> ▪ قلمرو دوس‌داشتنی ▪ قلمرو حمایت‌گر ▪ قلمرو نیازها ▪ قلمرو یادگیری ▪ قلمرو حقوق ▪ قلمرو فعالانه 	<p>هفت قلمرو مشارکت کودکان که قلمرو دوس‌داشتنی کودکان محیط‌های خود را بدون دخالت بزرگسالان خلق کنند. قلمرو حمایت‌گر که به نیازهای کودکان ظاهری توجه می‌شود. قلمرو نیازها با علوم اجتماعی کودکان ارتباط دارد. قلمرو یادگیری تمرکز بر فرآیند تغییر ادراکات و مهارت‌ها دارد. قلمرو حقوق ارتباط نزدیکی با سازمان ملل متحد و سازمان‌های بین‌المللی دارد. قلمرو نهادسازی به سازمان‌های حامی کودکان و مقامات شهری مربوط می‌شود. قلمرو فعالانه بر توانمندسازی کودکان از طریق مشارکت تمرکز دارد. (Percy-Smith, Thomas: 2010, 29).</p>	<p>هفت قلمرو مشارکت کودکان، فرانسیس و لورنزو، ۲۰۰۲</p>	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ چالش: از رفتارهای معمول و احساس بی-معنائی برای نوجوانان جلوگیری می‌کند ▪ اتصال: زنجیره‌ای از انگیزه‌ها و ابتکارات برای نوجوانان ▪ ظرفیت: در نظر گرفتن ظرفیتی برای مشارکت نوجوانان 	<p>نوجوانان بخش غیر قابل انکاری از جامعه هستند و باید در طراحی محیط خود مشارکت کنند. شایستگی‌هایی که نوجوانان از این طریق به دست می‌آورند، زمانی استفاده می‌شود که آن‌ها به اندازه کافی برای درک تغییرات در محیط خود یا شرکت در طراحی و برنامه‌ریزی آن محیط احساس چالش کنند و خود را در آن درگیر کنند. چالش، اتصال و ظرفیت، زمانی که بین این سه بعد تعادل پویا وجود داشته باشد، نوجوانان به طور فعال در جامعه یا بخش‌هایی از آن مشارکت خواهند کرد. (Jans & de Backer, 2002: 5-6).</p>	<p>۲۰۰۲، چانس و بکر، تعادل پویا بین سه بعد.</p>	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ لنز اول شامل کار کردن برای نوجوانان به عنوان ذینفعان ▪ لنز دوم درگیر کردن نوجوانان به عنوان شریک ▪ لنز سوم حمایت از نوجوانان به عنوان رهبران 	<p>مشارکت فعال، آگاهانه و داوطلبانه مردم در تصمیم‌گیری در مورد زندگی و جوامع آن‌ها حق افراد است. گروه کاری نوجوانان DFID-CSO به مشارکت نوجوانان و جوانان با رویکرد سه لنز می‌نگرد که لنز اول شامل کار کردن برای نوجوانان به عنوان ذینفعان، لنز دوم درگیر کردن نوجوانان به عنوان شریک، لنز سوم حمایت از نوجوانان به عنوان رهبران می‌شود. (DFID-CSO Youth Working Group, 2010: 7).</p>	<p>مشارکت کودکان و نوجوانان با رویکرد رویکرد سه لنز، گروه کاری نوجوانان DFID-CSO، ۲۰۱۰</p>	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ سطح ساختاری که به حقوق و موقعیت کودکان در جامعه و وظیفه مسئولین در قبال کودکان به عنوان شهروندان جامعه می‌پردازد. ▪ سطح شخصی که به علایق و عقاید مشخص کودک به عنوان یک شخص حقیقی توجه داشته و موضوع اصلی این سطح، زندگی زمان حال کودک است. ▪ سطح شخصی -ارتباطی که در آن واقعیت‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی محیط‌های متفاوت زندگی کودکان مورد بحث است. 	<p>باید نوجوانان را وارد معادلات شهرسازی کرد و به آنان اجازه داد که با مشارکت در فرایند برنامه‌ریزی شهری، در ایجاد فضاهای زندگی خود سهیم باشند. در خصوص مشارکت کودکان، فرایند سه مرحله‌ای در نظر گرفته می‌شود که سطح ساختاری آن که به حقوق و موقعیت کودکان توجه دارد. سطح شخصی که به علایق و عقاید کودکان توجه می‌کند و سطح شخصی -ارتباطی که در آن به واقعیت‌های جامعه می‌پردازد.</p>	<p>فرآیند سه مرحله‌ای مشارکت کودکان، مویدفیر و صفائی، ۱۳۹۸</p>	

بحث‌های گروه‌های کوچک، کارگاه‌ها و رویدادهای اجتماعی موثر است. (Attaran & Aminzade: 2014, 18-21).

مشارکت یکی از اصول مهم برنامه‌ریزی و عنصر اساسی حقوق مدنی و دموکراتیک به شمار می‌آید. مشارکت کودکان در تبدیل شدن به شهروندان فعال، ارتقای دموکراسی و تقویت وضعیت کودکان در جامعه بزرگسالان و محله بسیار مؤثر است، کودکان می‌توانند به عنوان گروه‌های مستقل بدون دخالت بزرگسالان تصمیم بگیرند بر این اساس، کودکان برای مشارکت بسیار توانمند هستند ولی نگاهی دیگر به کودکان، بزرگسالان باید از کودکان در برابر آسیب محافظت کنند بنابراین بزرگسالان در این نوع مشارکت دخالت دارند (Sarvari: 2018). کودکان از طریق ابزار احساسات و ارائه نظراتشان درباره محیط می‌توانند نسبت به محیط اطراف خود کنترل و امنیت خاطر بیشتری داشته باشند. مراحل مشارکت کودکان باید متناسب با سطح درک کودکان از شهر بوده و روش‌های مشارکت عملی نیز مطابق با توانایی کودکان باشد تا ایجاد زبان مشترک در میان برنامه‌ریز و طراح و کودکان را تسهیل کند (حبیبی و دیگران: ۱۳۹۷، ۱۱۶-۱۱۵). بنابراین پس از بررسی مدل‌ها و روش‌های مشارکت کودکان در برنامه‌ریزی محلات باید سه گام طی شود:

گام اول) اطلاع رسانی در مورد طرح‌ها و برنامه‌ها: در ابتدا باید آگاه‌سازی کودکان و نوجوانان از طریق اطلاع رسانی و تشریح موضوع اتفاق بیفتد.

گام دوم) سهیم شدن و مشارکت کودک در فرآیند برنامه‌ریزی: سهیم شدن کودکان از طریق شناسایی راه‌های مشارکت کودکان که به دو صورت مستقیم (مصاحبه با کودکان، جلسات هم‌اندیشی، ورکشاپ‌های با حضور کودکان، بازدید گروهی مسئولان به همراه کودکان از سایت، بحث‌های گروهی) و غیر مستقیم (قصه‌گویی، ثبت الگوهای رفتاری، عکاسی، نقاشی، جداول، ماتریس، تئاتر) است صورت می‌گیرد.

گام سوم) امکان پایش و بازبینی طرح‌ها و برنامه‌ها بعد از اجرا با کمک کودکان: این گام سبب می‌شود کودکان نتیجه مشارکت خود را بطور مستقیم مشاهده کنند و به آن مکان دل ببند و احساس مراقبت و مسئولیت در قبال آن داشته باشند. در شکل (۲) گام‌ها و روش‌های مشارکت کودکان نوشته شده است.

برای داشتن طرح و برنامه مناسب کودکان در محله باید در ابتدا نیازها و خواسته‌های کودکان را شناخت و از نگاه آن‌ها به موضوعات نگریست. بنابراین باید آن‌ها را مشارکت داد که روش‌های متفاوتی توسط اندیشمندان بیان شده است. روش‌های مشارکتی که شامل: مشاهده غیر رسمی و حضور یافتن در اجتماعات که به آشکار شدن دیدگاه‌ها نسبت به محدوده محلی کمک می‌کند، مصاحبه ابزار مناسبی برای جمع‌آوری اطلاعات است، نقاشی کشیدن سبب پی بردن به علایق کودکان می‌شود، جداول فعالیت‌های روزانه که شیوه استفاده آن‌ها از محدوده محلی مشخص می‌شود، خانواده و شبکه‌های حمایتی که در محله قرار دارند بر تجربه نوجوانان از محل زندگی خود تأثیر می‌گذارد، تئاتر و نمایش عروسکی چون برخی از کودکان راحت‌تر می‌توانند خواسته‌های خود را در رابطه با محلات نشان دهند، گشت‌های هدایت شده که سبب شناخت دیدگاه‌های کودکان و نوجوانان نسبت به محیط محلی می‌شود، عکس برداری توسط جوانان ابزار مناسبی برای جمع‌آوری اطلاعات راجع به شناخت و دیدگاه‌های آن‌ها از محیط اطرافشان بوده است. نقشه برداری از رفتارها که در فرآیند ارزیابی محیط بسیار ارزشمند است، پرسش‌نامه و پیمایش، بحث‌های گروه‌های کانونی و گروه‌های کوچک، کارگاه‌های آموزشی و رویدادهای اجتماعی این روش طیف گسترده‌ای از فعالیت‌های گروهی را در بر می‌گیرد که با مقوله‌هایی همچون تعامل اجتماعی، تقسیم اطلاعات، بحث و تصمیم‌گیری هماهنگ هستند (دریسل، ۱۳۸۷: ۸۸-۱۴۴).

کودکان آسیب‌پذیر در طرح‌ها کمتر مورد توجه قرار می‌گیرند. بنابراین روش برای مشارکت کودکان آسیب‌پذیر می‌تواند شامل: مصاحبه گروهی و بازدید از سایت به همراه کودکان می‌تواند در مقایسه با سایر روش‌های مشارکت سودمندتر باشد به دلیل تعدادی از عوامل از جمله مهارت‌های کلامی بهتر در مقایسه با قابلیت‌های نوشتن و نقاشی است. روش‌های مختلف مشارکت کودکان در امور مربوط به محیط زندگی‌شان شامل بررسی مشاهدات به صورت غیررسمی، بررسی پاتوق‌ها، مصاحبه، نقاشی، بررسی برنامه‌های فعالیت روزانه، شبکه‌های حمایتی خانواده، نقش‌های که در بازی کودکان انجام می‌دهند، نمایش عروسکی، تورهای راهنما، عکاسی توسط جوانان، نقشه برداری رفتار، پرسشنامه‌ها و نظرسنجی‌ها، گروه‌های متمرکز و

شکل ۳. مشارکت واقعی کودکان در محلات دوستدار کودک

در این بخش خلاصه‌ای از شاخص‌های مطرح شده توسط نظریه‌پردازان و نویسندگان درباره مشارکت‌پذیری کودکان پرداخته شده است و با توجه به تکرارپذیری شاخص‌ها مدل مفهومی پژوهش ارائه شده است و در ادامه مسیر و ارائه راهکارهای ارتقا مشارکت‌پذیری برای ایجاد محلات دوستدار کودک مورد استفاده قرار گرفته است.

جدول ۳. شاخص‌های مشارکت کودکان

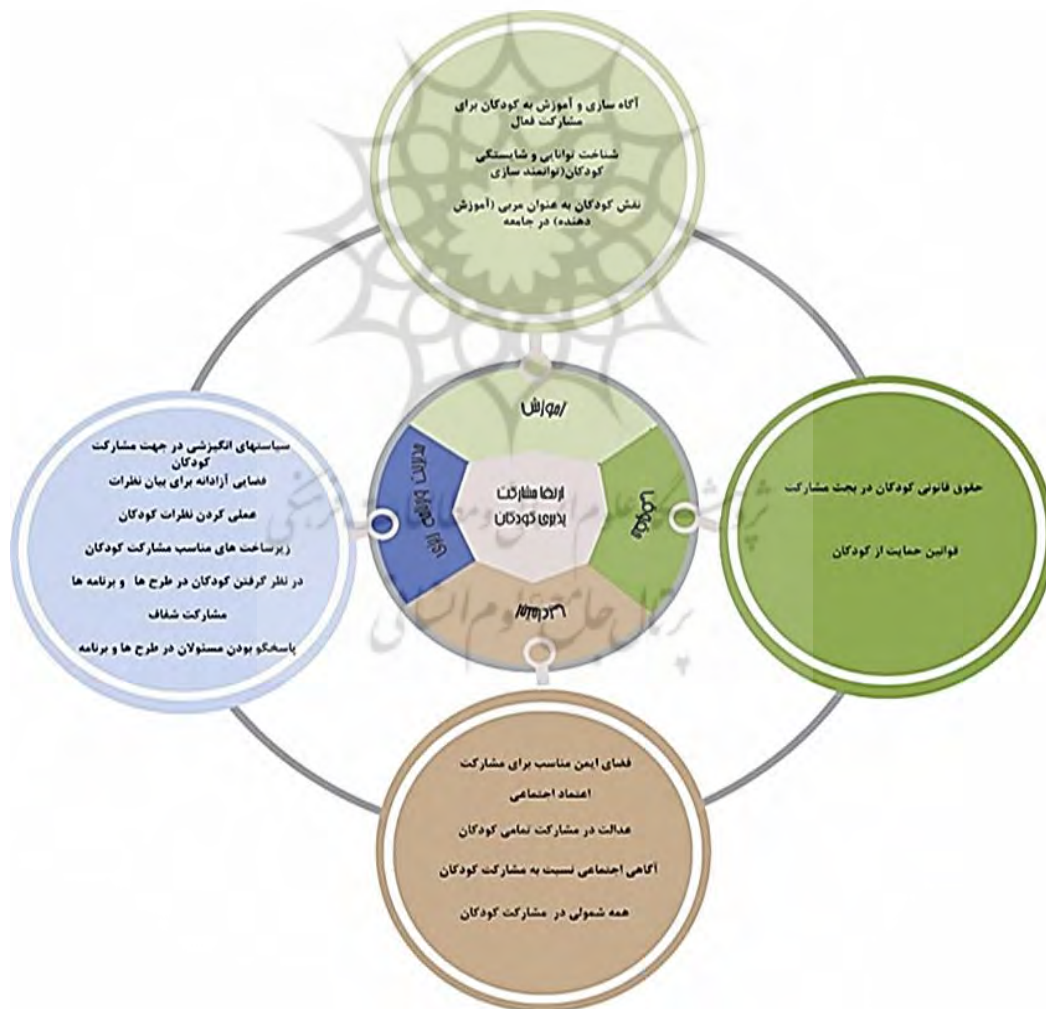
شاخص‌ها	عنوان مطالعه	صاحب نظران
<ul style="list-style-type: none"> ▪ هویت فرهنگی ▪ شبکه‌های اجتماعی حمایتگر نوجوانان ▪ احساس ارزشمند بودن ▪ دسترسی به امکانات و خدمات اولیه و اساسی 	<p>سخنوری، واقعیت و تاب‌آوری</p>	<p>دیوید دریسکل، کانچان بانرجی و لوئیز چاولا (۲۰۰۲).</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ آگاهی زیست محیطی ▪ مهارت برنامه‌ریزی و طراحی به کودکان و نوجوانان ▪ ارزیابی مسئولیت توسط کودک ▪ ارزیابی مسئولیت واگذار شده به کودک توسط خانواده ▪ ارزیابی مسئولیت واگذار شده به کودکان توسط جامعه 	<p>عنوان کودکان به عنوان شریک در مکان‌سازی محله: درس‌هایی از طرح‌های طراحی بین نسلی</p>	<p>اگرتاساتون و پی کمپ (۲۰۰۲).</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ نیازهای فضایی کودکان ▪ آموزش و یادگیری محیطی 	<p>هفت رویکرد مشارکت کودکان</p>	<p>فرانسیس و لورنزو (۲۰۰۲).</p>

<ul style="list-style-type: none"> ▪ مشارکت کودکان در تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی ▪ کودکان مخاطب رسمی طرح‌ها و برنامه‌ها ▪ چشم‌انداز توانمندسازی کودکان ▪ کودکان به عنوان برنامه‌ریز ▪ حمایت سیستم آموزشی، جوامع، معماران و برنامه‌ریزان از کودکان 		
<ul style="list-style-type: none"> ▪ سیستم‌های برنامه‌ریزی و حکمرانی ▪ زیرساخت حمایتی ▪ شبکه انسجام اجتماعی 	<p>ساخت چارچوب نظری برای سازگاری با محیط زیست کودک</p>	<p>لیزا هورلی (۲۰۰۷).</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ سازماندهی، ترویج، بسیج، حمایت، شناخت توانایی و شایستگی کودکان (توانمندسازی) ▪ نقش کودکان و نوجوانان به عنوان مربی (آموزش‌دهنده) در جامعه ▪ کودکان و جوانان به عنوان رهبران جامعه ▪ کودکان و نوجوانان به عنوان مدافع حقوق خود ▪ خودسازماندهی و خودمختاری کودکان در فضاهای تحت سلطه بزرگسالان ▪ ظرفیت تأثیرگذاری کودکان بر تصمیمات در فضاهای تحت سلطه بزرگسالان ▪ ارزش گذاری بزرگسالان برای اقدامات کودکان و نوجوانان 	<p>بازبینی مسیرهای مشارکت: یادگیری از کودکان کار نیکاراگوئه</p>	<p>هری شیبیر (۲۰۰۹).</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ توجه به حقوق کودک ▪ حمایت از کودکان و نوجوانان ▪ حاکمیت کودک برای داشتن صدا ▪ در نظر گرفتن کودکان در طرح‌ها و برنامه‌ها ▪ آموزش و توانا ساختن کودکان برای مشارکت ▪ زیرساخت مشارکت کودکان و نوجوانان ▪ پاسخگو بودن مسئولان و برنامه‌ریزان برای ایجاد انگیزه در کودکان ▪ برقراری عدالت 	<p>مشارکت جوانان در توسعه (راهنمای آژانس‌های توسعه و سیاست‌گذاران)</p>	<p>دپارتمان توسعه بین‌المللی، گروه کاری جوانان – DFID CSO (۲۰۱۰).</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ میانگین فعالیت‌های کودکان در تمام روزهای هفته در فضای باز ▪ خارج از منزل ▪ ویژگی‌های اجتماعی و جمعیت شناختی کودکان ▪ سطح تحصیلات پدر ▪ سطح تحصیلات مادر ▪ درآمد ماهانه خانوار ▪ تعداد خواهر و برادر ▪ اقامت خانوار ▪ درک خانوار از ایمنی و امنیت 	<p>محل‌های دوستدار کودک، فعال و سالم: ویژگی‌های فیزیکی و اوقات فراغت کودکان در فضای باز</p>	<p>زکیول اسلام و دیگران (۲۰۱۶).</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ شفافیت ▪ تسهیل شده با محیط و شیوه‌های کاری مناسب کودک ▪ فراگیر ▪ آموزش محور ▪ امن ▪ پاسخگو ▪ داوطلبانه 	<p>راهنمای شهرها و اجتماعات محلی دوستدار کودک</p>	<p>تیوانت، لوفیس (۲۰۱۸).</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ ایجاد فرصت‌هایی برای مشارکت مدنی کودکان 	<p>مشارکت کودکان در امور NHRIS</p>	<p>یونیسف (۲۰۱۸).</p>

<ul style="list-style-type: none"> ▪ ارائه قوانین و سیاست‌هایی برای مشارکت کودکان ▪ درک و آگاهی نسبت به مشارکت کودکان ▪ ایجاد تعهد دولت و فرصت‌هایی برای مشارکت کودکان 		
<ul style="list-style-type: none"> ▪ مرتبط و معنادار ▪ داوطلبانه و آگاهانه ▪ همه‌شمول و در دسترس ▪ پرسنل آموزش دیده و شایسته مدیریت ▪ ارزیابی فرآیندهای مشارکتی 	<p>رهنمودهایی برای مشارکت کودکان در مدیریت پروژه و برنامه‌ها</p>	<p>راهنمای مشارکت کودکان IBCR'S (۲۰۱۸).</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ دولت حامی کودک ▪ آموزش آشنایی کودک با حقوق و روش‌های مشارکت ▪ قانون 	<p>برنامه‌ریزی مشارکتی؛ ارائه مدل مفهومی عوامل مؤثر بر مشارکت کودکان در برنامه‌ریزی شهری</p>	<p>هادی سروری (۲۰۱۸).</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ فضای ایمن برای مشارکت کودکان و نوجوانان ▪ فضای آزادانه برای بیان نظرات و خواسته‌های کودکان و نوجوانان ▪ نفوذ نظرات و عملی شدن نظر و دیدگاه‌های مختلف کودک 	<p>طرح شهرهای دوستدار کودک</p>	<p>یونیسف (۲۰۲۰).</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ سیاست‌انگیزی در جهت مشارکت کودکان و نوجوانان ▪ اعتماد اجتماعی ▪ مشارکت شفاف ▪ عملکرد مناسب شهرداری‌ها در بحث مشارکت 	<p>عوامل اجتماعی مؤثر بر مشارکت شهروندان در امور شهری در زمینه مشارکت شهروندان</p>	<p>حسین زاده و فدائی‌ده‌چشمه (۱۳۹۱).</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ تقویت استنباط و توانمندسازی کودکان و نوجوانان در تصمیم‌گیری ▪ توجه به حق کودکان برای مشارکت در برنامه‌های توسعه جامعه ▪ به عنوان شهروندان جامعه خود ▪ به رسمیت شناختن مشارکت کودکان و نوجوانان در توسعه جامعه 	<p>در پژوهشی تحت عنوان تحلیل و برنامه‌ریزی شهر دوستدار کودک (CFC) از دیدگاه کودکان (مطالعه موردی: قوچان)</p>	<p>کیانی و اسماعیل‌زاده کواکی (۱۳۹۱).</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ اعتماد اجتماعی؛ آموزش و آگاه‌سازی کودکان و نوجوانان برای مشارکت ▪ تامین نیازهای محلی کودکان ▪ تعهد نوجوانان و برنامه‌ریزان در مشارکت ▪ حس تعلق نسبت به محله ▪ رضایت از عملکرد؛ نهادها و سازمان‌های برنامه‌ریزی 	<p>تدوین اصول تحقق شهرسازی کوچک مقیاس در محلات شهری با هدف ارتقا مشارکت</p>	<p>عاطفه خیر اندیش (۱۳۹۶).</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ حقوق کودکان ▪ همکاری و مشارکت کودکان ▪ قوانین، سیاست و مقررات عملی ▪ قابلیت محیط ▪ اقتصاد محلی ▪ مشارکت ▪ تعاملات اجتماعی ▪ سواد کودکان ▪ آموزش شهروندی ▪ هویت ▪ فرهنگ مدنی ▪ عدالت 	<p>مؤلفه‌های مؤثر بر مشارکت کودکان در فرآیند تهیه و اجرای طرح‌های توسعه محله‌ای</p>	<p>تراشکار و پرتوی (۱۳۹۷).</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ همکاری کودک در تحلیل شرایط و شرایط کلی محله ▪ تمایل کودک به انجام فعالیت‌های مختلف در محله ▪ عضویت کودک در گروه‌ها و تشکل‌هایی در جهت همکاری در محله 	<p>تحلیل تأثیر نقش بازی در مشارکت پذیری کودکان در فضای شهری</p>	<p>عابدی و حنایی (۱۳۹۹).</p>

توانایی‌های آن نیز هماهنگ بوده و کودک قادر به برقراری ارتباط عاطفی با آن باشد (اسدزاده و کریمی‌آذر، ۱۳۹۴: ۲). بنابراین محله دوستدار کودک محله‌ای است که حامی سلامت جسمی و روحی کودکان باشد و پس از خانواده در اولویت دوم، در رشد و آموزش اجتماعی کودکان نقش دارد. محله دوستدار کودک باید موجب استقلال کودک، اعتماد به نفس کودک برای حضور در جامعه و پذیرش مسئولیت، افزایش فعالیت‌های بدنی، افزایش تعاملات، مشارکت‌های اجتماعی و افزایش خلاقیت کودک شود. همچنین دارای ایمنی و امنیت بالا، دسترسی مناسب به امکانات و خدمات، فضاهای انعطاف‌پذیر که امکان بازی، فعالیت، گردهمایی و تعاملات اجتماعی کودکان را فراهم می‌کند.

پس از بررسی منابع مختلف شاخص‌های مشارکت کودکان در شکل (۴) ترسیم شده است. این شاخص‌ها در چهار بعد حقوقی، اجتماعی، مدیریت و برنامه‌ریزی و آموزش تقسیم شدند و شاخص‌های مربوط به هر بعد نوشته شده است که در نهایت ۱۸ شاخص برای مشارکت کودکان در نظر گرفته شد. از این رو با مشارکت و نظرخواهی از کودکان، محلات دوستدار کودک قابل طرح ریزی است. کودکان به-عنوان شهروندانی کاملاً متفاوت، نیاز به رشد و تکامل در یک محلاتی منطبق بر خصوصیات خود را دارند. محیط و بستر مناسب رشد کودکان اماکن و مسیرهای ارتباطی است که علاوه بر برآورده ساختن مقاصد در نظر گرفته شده بر هر یک، پاسخگوی نیازهای وجودی کودکان در مراحل رشد بوده و با

تصویر ۴. شاخص‌های ارتقا مشارکت‌پذیری کودکان

شرح و تفسیر نتایج

پس از ترسیم نقاشی از کودکان خواسته شد که در مورد نقاشی خود توضیح دهند که این موضوع فهم خواسته‌های کودک در ارتباط با محلات مورد علاقه خود را راحت‌تر کرد. نقاشی ۵۰ کودک بررسی شد که برای نمونه در این پژوهش ۹ ستون شامل محتوا، کدگذاری، زیرمقوله، مقوله و ابعاد تنظیم و تدوین شد. با کدگذاری به دسته بندی در قالب زیرمقوله و مقوله پرداخته شد که سبب شد مقوله‌های مورد علاقه کودکان در محله پونک جنوبی تهران مشخص شوند.

برای ارتقاء مشارکت کودکان در ابتدا باید آموزش‌های به طور رسمی به کودکان داده شود و آن‌ها را توانمند سازد که بتواند در برنامه‌ریزی محلات مشارکت کارآمد و واقعی داشته باشند، سپس باید زیرساخت‌های مشارکت کودکان فراهم شود و مسئولان محلی با شناسایی راه‌های مشارکت کودکان در گروه‌های سنی مختلف و با توجه به شیوه‌های بیانی و ایجاد فضای ایمن و همه شمول کودکان را مشارکت دهند و می‌توانند از کارگروه‌هایی در رابطه با موضوعات مختلف و از تعدادی تسهیل‌کننده برای ارتباط با کودکان و استفاده از نظرات کودکان در ارتباط با محله مورد نظرشان استفاده کنند.

جدول ۴. تحلیل محتوای نقاشی کودکان

محتوا	کد گذاری	زیرمقوله	مقوله	ابعاد	
	رنگ آمیزی آپارتمان‌ها	مناظر رنگی محله	زیبایی، دلپذیری و جذابیت	کالبدی	۱
	خودرو، کودکان در گروه سنی مختلف	اختصاص بخشی از فضا به خودرو، بیشتر فضا در اختیار کودک	ایمنی	حمل و نقل	
	خودرو، کودکان در گروه سنی مختلف	اختصاص بخش کمی از فضا به خودرو، بیشتر فضا در اختیار کودکان پیاده	مسیر مخصوص پیادرویی کودک		
	کودکانی در حال طی کردن مسیر خانه به مدرسه	تحرك در داخل محله بدون همراهی بزرگسالان	تحرك و فعالیت مستقل کودک	اجتماعی	
	معلول بدون نیاز به همراه	حضورپذیری، دسترسی، استفاده کودکان معلول از فضاهای همگانی	عدالت اجتماعی		
	خورشید، سایبان	بهره‌مندی از سایه درخت و نور طبیعی	آسایش اقلیمی	محیطی	
	مدرسه، مسکن	قرارگیری فضاهای آموزشی نزدیک منازل مسکونی	دسترسی به کاربری آموزشی	کالبدی	۲
	درخت، کوه، خورشید	بهره‌مندی از سایه درخت و نور طبیعی	آسایش اقلیمی	محیطی	
	کوه، خورشید، پروانه، گل، سبزه، تمیزی هوا، سرسبزی، پاکیزگی محیط، آرامش	توجه به عناصر طبیعی	تعامل فعال و غیرفعال با محیط		

	<p>فضای سبز، پروانه</p>	<p>آرامش</p>	<p>کیفیت محیطی</p>	<p>حمل و نقل</p>	
	<p>خودرو، تعدادی کودک</p>	<p>محدود کردن خودرو و اختصاص بخشی از معابر به پیاده رویی کودکان</p>	<p>ایمنی کودکان در برابر اتومبیل</p>		
	<p>خودرو، کودکان</p>	<p>جداسازی معابر مورد استفاده کودکان از معابر عبوری خودرو، اختصاص مسیری ویژه پیاده‌رویی کودکان</p>	<p>مسیر مخصوص پیاده‌رویی کودکان</p>		
<p>کودکانی به همراه دوستان از مسیر خانه به مدرسه</p>	<p>تحرك در داخل محله بدون همراهی بزرگسالان</p>	<p>تحرك و فعالیت مستقل کودک</p>			
	<p>ایستگاه اتوبوس نزدیک آپارتمان‌های مسکونی</p>	<p>فاصله مناسب به ایستگاه‌های حمل و نقل</p>	<p>دسترسی کودکان به حمل و نقل همگانی</p>	<p>کالبدی</p>	<p>۳</p>
	<p>درخت، خورشید، سایبان</p>	<p>بهره‌مندی از سایه درخت و نور طبیعی</p>	<p>آسایش اقلیمی محیط سالم و پاک</p>	<p>محیطی</p>	
	<p>سرسبزی، آسمان آبی، پروانه، کلاغ، گل</p>	<p>تمیزی و هوای پاک</p>	<p>محیط سالم و پاک</p>	<p>اجتماعی</p>	
	<p>معلول بدون نیاز به همراه</p>	<p>حضور پذیر، دسترسی، استفاده کودکان معلول از حمل و نقل همگانی</p>	<p>عدالت اجتماعی</p>	<p>کالبدی</p>	
<p>استفاده از رنگ در آپارتمان، گل، پرنده</p>	<p>مناظر رنگی محله</p>	<p>زیبایی، دلپذیری، جذابیت</p>			
	<p>نزدیکی خانه به مدرسه و فضای سبز</p>	<p>ترکیب کاربری آموزشی- تفریحی و مسکونی</p>	<p>اختلاط کاربری</p>	<p>کالبدی</p>	<p>۴</p>
	<p>مدرسه، مسکن</p>	<p>قرارگیری فضاهای آموزشی نزدیک منازل مسکونی</p>	<p>دسترسی به فضاهای آموزشی</p>		
	<p>کوه، خورشید، آسمان، درخت، پروانه</p>	<p>توجه به عناصر طبیعی</p>	<p>تعامل فعال و غیر فعال با محیط</p>	<p>محیطی</p>	
	<p>سرسبزی، آسمان آبی، پروانه</p>	<p>تمیزی و هوای پاک</p>	<p>محیط سالم و پاک</p>		

	سرسیزی، آسمان آبی، رودخانه ای پر از ماهی، گل	تمیزی و هوای پاک	محیط سالم و پاک		
	دوچرخه، خودرو	جدا سازی معابر مورد استفاده کودکان با تعابیری از معابر عبوری خودرو، اختصاص مسیری ویژه دوچرخه سواران	ایجاد مسیرهای دوچرخه ویژه کودکان	حمل و نقل	۵
	رنگ آمیزی آپارتمان-ها	مناظر رنگی محله	زیبایی، دلپذیری و جذابیت	کالبدی	
	آپارتمان‌های رنگی	استفاده از رنگ آمیزی	ایمنی کودکان در برابر اتومبیل	حمل و نقل	
	خودرو، دوچرخه	اختصاص بخشی از معابر عبوری به مسیر دوچرخه سواری کودکان	مسیر دوچرخه سواری کودکان	حمل و نقل	
	پرنده، ماه، آسمان	توجه به عناصر طبیعی	تعامل فعال و غیر فعال با محیط	محیطی	
	خانه، استفاده از رنگ آمیزی در منازل مسکونی	آرامش و آسایش اقلیمی در مسکن	مسکن با کیفیت	مسکن	
	سرسیزی، درخت، کلاغ، خورشید، آسمان آبی	تمیزی و هوای پاک	محیط سالم و پاک	محیطی	
	دو کودک در گروه سنی مختلف	تنوعی افراد و جنسیت در گروه‌های سنی مختلف	همه شمول	اجتماعی	۶
	درخت، چمن	بهره‌مندی از سایه درخت و سبزه	آسایش اقلیمی	محیطی	
	چرخ و فلک، تاب	امکان انجام فعالیت-های متنوع برای کودکان در فضاهای انعطاف پذیر محله	دسترسی به فضاهای بازی و فعالیت کودکان	کالبدی	
	نیمکت	بهره‌مندی از مبلمان مناسب کودک	انعطاف‌پذیری محلات	کالبدی	

			مسکونی	۷	
	زمین بازی، مسکن	قرارگیری فضاهای بازی در نزدیکی منازل مسکونی	دسترسی به فضاهای بازی و فعالیت کودکان		کالبدی
	کوه، خورشید، پرنده، درخت	توجه به عناصر طبیعی و مصنوع	تعامل فعال و غیر فعال با محیط طبیعی و مصنوع		محیطی
	درخت	ایجاد سایه توسط درخت	آسایش اقلیمی		
	خانه و فروشگاه و فضای سبز	دسترسی به کاربری-های خدماتی، تجاری - تفریحی و مسکونی	اختلاط کاربری	۸	
	خانه، استفاده از رنگ آمیزی در منزل مسکونی	مسکن مناسب کودک	مسکن با کیفیت		مسکن
	درخت، خورشید	بهره‌مندی از سایه درخت و نور طبیعی	آسایش اقلیمی		محیطی
سرسیزی، آسمان آبی، رودخانه ای پر از ماهی، گل	تمیزی و هوای پاک	محیط سالم و پاک			
	زمین فوتبال در محله	دسترسی آسان، سریع و راحت به فضاهای مناسب برای بازی و فعالیت کودکان	دسترسی کودکان به فضاهایی مناسب برای بازی	کالبدی	۹

رابطه با برنامه‌ریزی محلات دوستدار کودک در محله پونک جنوبی مشخص می‌شود که در ارائه راهکار بسیار حائز اهمیت است.

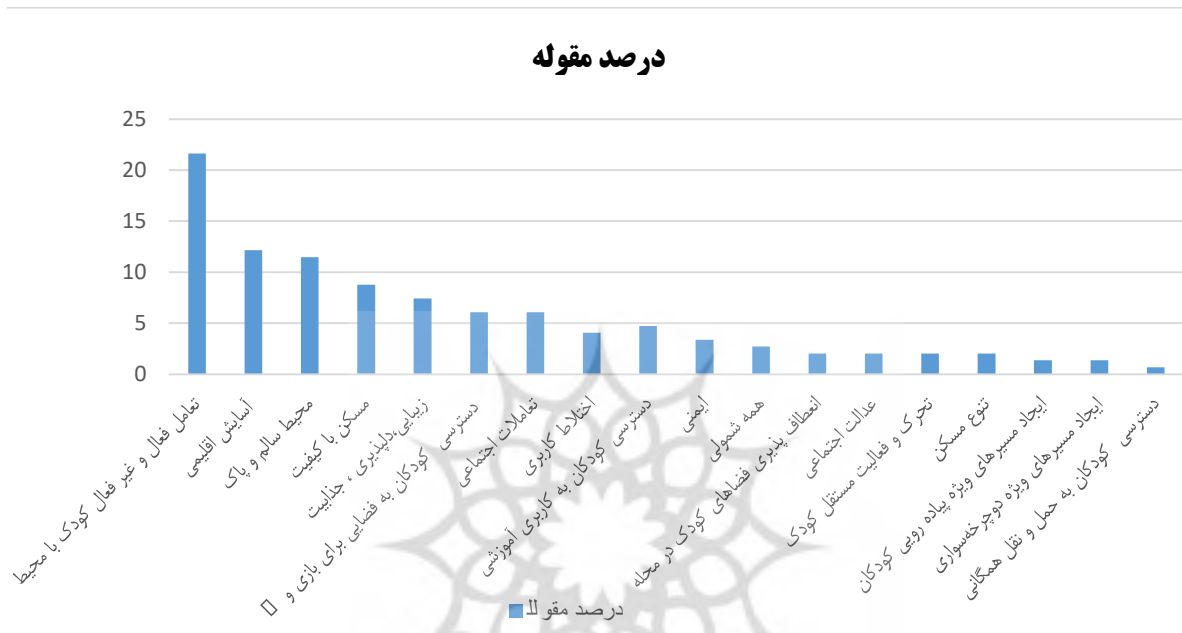
فراوانی مقوله در هر بعد از نقاشی کودکان مورد شمارش و درصد توجه به آن به نسبت کل مورد سنجش قرار گرفت. در آخر با توجه به یافته‌های حاصل از تحلیل پرسش‌نامه و نقاشی کودکان موارد مهم و مورد علاقه کودکان و والدین در

جدول ۵. امتیاز نهایی مقوله‌ها و ابعاد در تحلیل نقاشی کودکان

مقوله	تعداد تکرار	درصد مقوله	ابعاد	درصد ابعاد
تعامل فعال و غیرفعال با محیط	۳۲	۲۱/۶۲	محیطی	۴۵/۲۶
آسایش اقلیمی	۱۸	۱۲/۱۶	محیطی	
محیط سالم و پاک	۱۷	۱۱/۴۸	محیطی	
انعطاف‌پذیری فضاهای کودک در محله	۳	۲/۰۲	کالبدی	۲۶/۹۹
اختلاط کاربری	۶	۴/۰۵	کالبدی	
زیبایی، دلپذیری، جذابیت	۱۱	۷/۴۳	کالبدی	
دسترسی به فضایی برای بازی و فعالیت	۹	۶/۰۸	کالبدی	
دسترسی به کاربری آموزشی	۷	۴/۷۲	کالبدی	
دسترسی به حمل و نقل همگانی	۱	۰/۶۷	کالبدی	
تحرك و فعالیت مستقل کودک	۳	۲/۰۲	کالبدی	
ایمنی	۵	۳/۳۷	حمل و نقل	۶/۰۷
ایجاد مسیرهای ویژه دوچرخه‌سواری	۲	۱/۳۵	حمل و نقل	
ایجاد مسیرهای ویژه پیاده رویی کودکان	۲	۱/۳۵	حمل و نقل	
همه شمولی	۴	۲/۷۰	اجتماعی	۱۰/۰۸
عدالت اجتماعی	۳	۲/۰۲	اجتماعی	
تعاملات اجتماعی	۹	۶/۰۸	اجتماعی	
مسکن با کیفیت	۱۳	۸/۷۸	مسکن	۱۰/۰۸
تنوع مسکن	۳	۲/۰۲	مسکن	
کل	۱۴۸	۱۰۰	-	۱۰۰

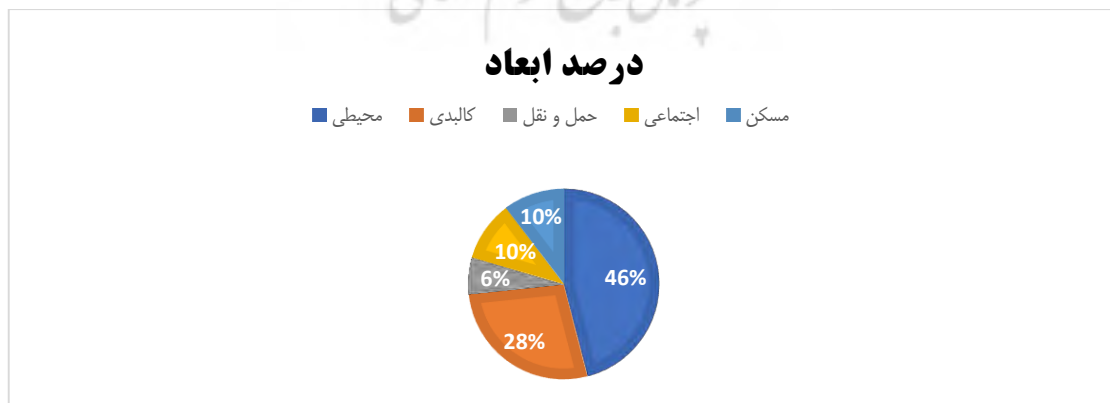
اختلاط کاربری (تنوعی از کاربری‌های مورد نیاز کودک)، ایمنی، همه شمولی دارای بیشترین توجه در بین کودکان است. در حالی که دسترسی به حمل و نقل همگانی، ایجاد مسیرهای ویژه دوچرخه سواری، ایجاد مسیرهای ویژه پیاده‌روی، تنوع مسکن، تحرک و فعالیت مستقل کودک، عدالت اجتماعی مورد توجه و تأکید کمتری قرار گرفته است.

بر اساس تحلیل نقاشی‌های کودکان ۱۹ مقوله مورد علاقه و توجه کودکان بودند. در میان مقوله‌ها، به ترتیب تعامل فعال و غیرفعال با محیط طبیعی و مصنوع، آسایش اقلیمی، محیط سالم و پاک، مسکن با کیفیت، زیبایی، دلپذیری، جذابیت، دسترسی به فضاهایی برای بازی و فعالیت کودک تنوع فعالیت، تعاملات اجتماعی، دسترسی به کاربری آموزشی،

شکل ۵. درصد تکرار مقوله‌های مطرح شده در نقاشی کودکان

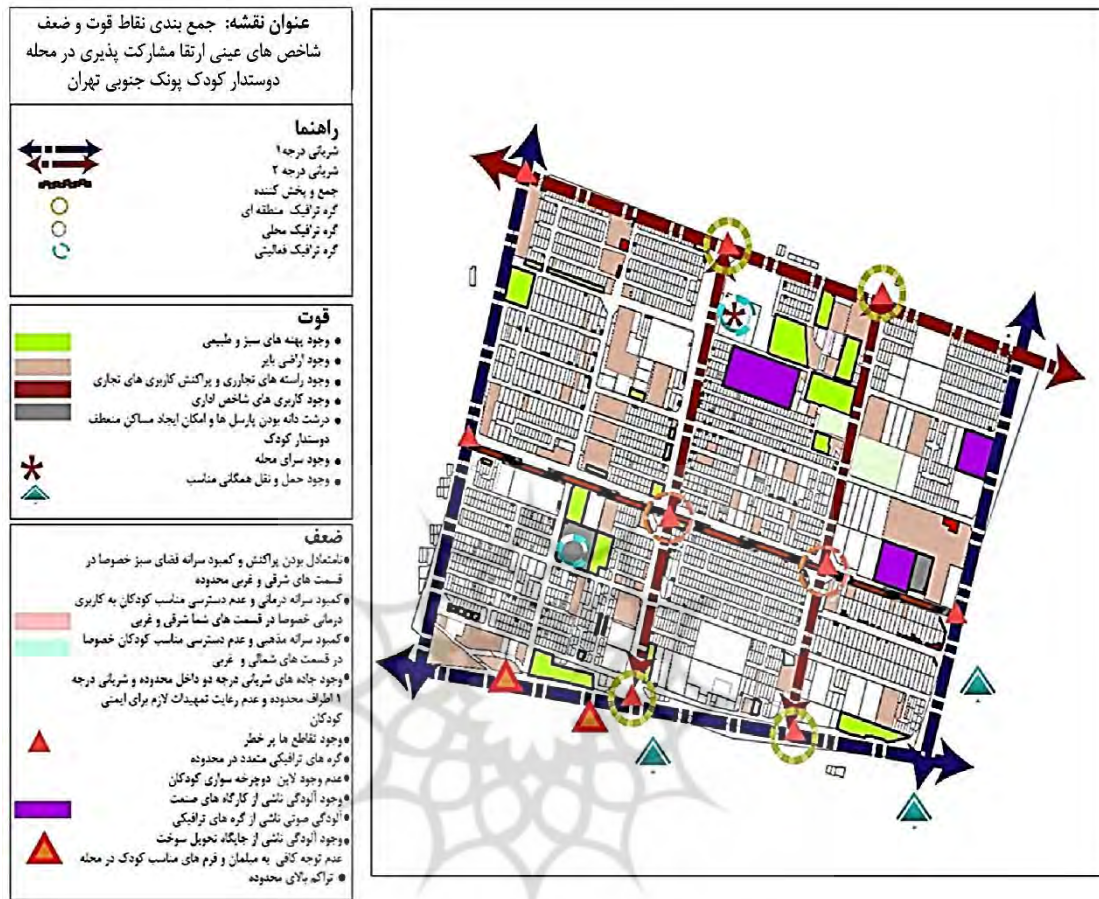
کودکان با ترسیم گل، فضاهای سبز، درخت میوه، رودخانه، پرند، پروانه علاقه خود را به محیط طبیعی نشان دادند. همچنین بعد محیطی با ۴۵/۲۶ درصد در رتبه اول، مورد توجه کودکان قرار گرفته و حمل و نقل با ۶/۰۷ در رتبه آخر در نظر کودکان قرار گرفته است.

شکل ۶. درصد ابعاد مطرح شده در نقاشی کودکان

ارائه راهکار سعی در کاهش نقاط ضعف و بهبود نقاط قوت در جهت ایجاد محلات دوستدار کودک پونک جنوبی شود.

در این قسمت سعی شده است تا نقاط قوت و ضعف محله پونک جنوبی با بررسی شاخص‌های عینی شناخته شود و با

شکل ۷ بررسی نقاط قوت و ضعف در محله پونک جنوبی تهران

۱۲ سال در راستای ایجاد محلات دوستدار کودک است. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی است و نوع پژوهش از نوع کاربردی است و از نظر مکانی پژوهش میدانی و کتابخانه‌ای است. جامعه آماری کودکان زیر ۱۸ سال محله پونک جنوبی است که شامل ۷۲۹۱ نفر که حدود ۲۰/۵ درصد از جمعیت محدوده را به خود اختصاص داده است که نیاز به برنامه‌ریزی دارند که این کودکان از طریق نقاشی کشیدن مشارکت داده شدند. نتایج پژوهش بر اساس تحلیل نقاشی‌های کودکان نشان می‌دهد که ۱۹ مقوله مورد علاقه و توجه کودکان بودند. در میان مقوله‌ها، به ترتیب تعامل فعال و غیرفعال با محیط طبیعی و مصنوع، آسایش اقلیمی، محیط سالم و پاک، مسکن با کیفیت، زیبایی، دلپذیری، جذابیت، دسترسی به فضاهایی برای بازی و فعالیت کودک تنوع فعالیت، تعاملات اجتماعی، دسترسی به کاربری

بحث و نتیجه‌گیری

کودکان قشر مهم و حساسی هستند که به عنوان سرمایه اجتماعی باید نظر و خواسته آن‌ها مورد توجه جدی برنامه‌ریزان، طراحان و مدیران قرارگیرد. بنابراین با مشارکت کودکان محلات تبدیل به محلات دوستدار کودک می‌شوند. کودکان در محلاتی که طبق میل و خواسته آن‌ها طراحی و برنامه‌ریزی شده است، احساس مسئولیت، امنیت، تعلق خاطر و علائق بیشتری برای حضورپذیری دارند و به آن محیط و جامعه احساس تعلق می‌کنند. همچنین مشارکت به کودکان احساس قدرت می‌دهد که صدای آن‌ها شنیده شده است و برای پذیرش مسئولیت در آینده آماده می‌شوند و این موضوع به سلامت جسمی و روحی کودکان کمک می‌کند هدف از این پژوهش شناسایی راه‌های افزایش مشارکت پذیری کودکان زیر

گرافیکی (تحلیل عکس، نقشه و نقاشی کودکان) نظرهای کودکان در مورد فضاهای محله مورد بررسی قرار گرفته است که در این قسمت با پژوهش حاضر همسو است ولی مدل‌ها و شاخص‌های ارتقاء مشارکت کودکان در برنامه‌ریزی محلات بررسی نشده است. مؤیدفر و صفایی (۱۳۹۶) عوامل مؤثر بر ارتقاء مشارکت نوجوانان را امنیت، دسترسی، افزایش مکان‌های تفریحی، خدمات و امکانات دانسته‌اند که با مؤلفه امنیت در بعد اجتماعی در بخش مشارکت‌پذیری و دسترسی در بخش محلات دوستدار کودک همخوان است اما به بعد حقوقی، مدیریت و برنامه‌ریزی و آموزشی توجه‌ای نشده است، با وجود پژوهش‌های انجام شده این موضوع نیاز به بررسی‌های گسترده‌تر و پرداختن عمیق‌تر در پژوهش‌های آتی دارد. به علاوه ضعف در مدیریت از پایین به بالا و عدم تمایل به مشارکت واقعی کودکان از سوی نهادهای دیگر مسائلی است که اجرای برنامه‌ریزی محلات دوستدار کودک را با محدودیت مواجه می‌کند. بنابراین شناسایی راه‌های ارتقاء مشارکت‌پذیری کودکان در طرح‌ها و برنامه‌ها بسیار حائز اهمیت است که بایستی با انجام پژوهش‌های مکمل و تقویت شود.

▪ ایجاد زیرساخت لازم جهت مشارکت کودکان در سرای محله، (سالن گردهمایی و کارگاه‌ها، ایجاد روش‌های مشارکتی)

▪ طراحی روش‌های جلب مشارکت والدین و کودکان در مورد پروژه‌ها و برنامه‌های محله دوستدار کودک در مرحله قبل، حین و بعد از اجرا

▪ ایجاد شورای مشورتی کودکان در ارگان‌ها و سازمان‌های اجرایی برای مشارکت در فرآیند برنامه‌ریزی محله پونک جنوبی

▪ مشارکت کودکان و والدین در مراحل مختلف برنامه‌ریزی در محله

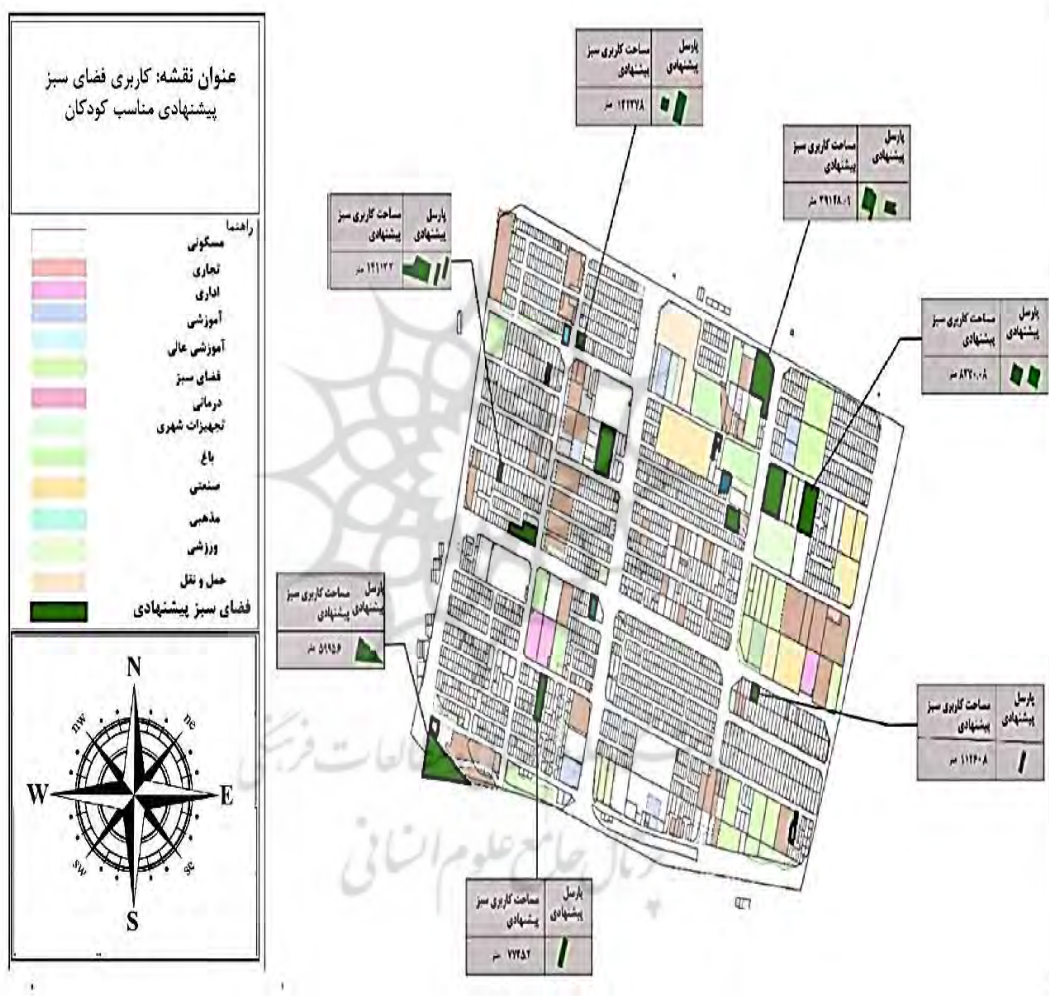
▪ استفاده از مشارکت کودک در برنامه‌ریزی از طریق آگاهی اجتماعی، ظرفیت‌سازی و ایجاد زیرساخت‌های لازم برای مشارکت کودکان

▪ توجه به روش‌های مشارکتی کودکان و آموزش آن به مسئولین حوزه شهرسازی، معماری، فنی و اجرایی، اجتماعی و محیطی که شامل: مصاحبه با کودکان، جلسات هم‌اندیشی، کارگاه‌هایی با حضور کودکان، بازدید گروهی مسئولان به همراه کودکان از محله، بحث‌های گروهی، نقاشی کردن، قصه‌گویی، تئاتر

▪ انتشار کتاب‌هایی در مورد حقوق کودکان در محلات

آموزشی، اختلاط کاربری (تنوعی از کاربری‌های مورد نیاز کودک)، ایمنی، همه شمولی دارای بیشترین توجه در بین کودکان است. در حالی که دسترسی به حمل و نقل همگانی، ایجاد مسیرهای ویژه دوچرخه‌سواری، ایجاد مسیرهای ویژه پیاده‌روی، تنوع مسکن، تحرک و فعالیت مستقل کودک، عدالت اجتماعی مورد توجه و تأکید کمتری قرار گرفته است. بنابراین زیرساخت‌های لازم جهت مشارکت کودکان در سرای محله پونک جنوبی فراهم شود و بایستی علاوه بر کودکان، والدین را در مراحل برنامه‌ریزی در محله مشارکت داد. زیرا کودکان زیر ۱۲ سال به والدین خود در انجام امور وابسته هستند، باید والدین اطمینان خاطر پیدا کنند که این محله طبق میل و خواسته کودک آن‌ها طراحی و برنامه‌ریزی شده است به نحوی که به آن‌ها آرامش خاطر پیدا کنند. توجه به روش‌های مشارکتی کودکان همچون مصاحبه با کودکان، جلسات هم‌اندیشی، کارگاه‌هایی با حضور کودکان، بازدید گروهی مسئولان به همراه کودکان، گفت‌وگوهای گروهی، نقاشی کردن، قصه‌گویی، تئاتر، (با توجه به گروه‌های سنی مختلف کودکان به این دلیل که شیوه‌های بیانی متفاوتی دارند) نقش آنان در برنامه‌های شهر دوستدار کودک افزایش یابد. پژوهش حاضر با پژوهش کیانی و اسماعیل‌زاده‌کواکی (۱۳۹۱)، متینی و همکاران (۱۳۹۳) همسو است. به طوری که کیانی و اسماعیل‌زاده‌کواکی (۱۳۹۱) از طریق بررسی نقاشی کودکان در شهر قوچان و مصاحبه با آن‌ها به این نتیجه رسیدند که کودکان به فضای سبز، درختکاری، وسایل بازی مخصوص خود اهمیت می‌دهند و برایشان در اولویت است که با مقوله‌های موجود در نقاشی کودکان محله پونک جنوبی همسو است و با پژوهشی که یونیسف (۲۰۲۰) در مورد مشارکت و مشارکت مدنی کودکان و نوجوانان انجام داد که شامل: توسعه اطلاعات قابل دسترس، توجه به قوانین و سیاست‌ها مرتبط با کودکان و نوجوانان با توجه به جنسیت، سن و معلولیت، بودجه برای حمایت از طرح‌های ظرفیت‌سازی مشارکت توسط نوجوانان، موافقت‌نامه مشارکت برای حمایت از ظرفیت‌سازی در شمول معلولان، برنامه‌های سالانه، برنامه‌های موضوعی یا برنامه‌های بخشی مشارکت نوجوانان در برنامه‌های استراتژیک کشور، افزایش برنامه‌ریزی و بودجه دولت از وزارت آموزش و پرورش برای شناخت حقوق کودکان از طریق آموزش، برنامه‌ریزی برای حمایت از انواع مختلف به‌الکوهای برای مشارکت نوجوانان و مشارکت مدنی اشاره دارد، همسو است. متینی و همکاران با روش‌های کیفی، پرسشنامه، مصاحبه و تحلیل‌های

- برگزاری جشنواره‌ها و مسابقات مختلف محلی در راستای پیشبرد طرح‌ها و برنامه‌های دوستدار کودک با هدف افزایش تعاملات اجتماعی و بستری برای افزایش خلاقیت و مشارکت کودکان
- توجه به عناصر زیبایی‌شناسی از نگاه کودکان در فضاهای عمومی موجود در محله
- بازآفرینی اراضی بایر در جهت ایجاد کاربری ورزشی و فرهنگی - تفریحی برای کودکان
- ایجاد اتاق‌های مادر و کودک در فضاهای ورزشی، فرهنگی - تفریحی، پارک‌ها، مجتمع‌های تجاری، فضاهای عمومی
- ایجاد کاربری فضای سبز برای دسترسی یکسان کودکان در محله.

شکل ۸. کاربری فضای سبز پیشنهادی مناسب کودکان در محله پونک جنوبی تهران

وجود دارد، بنابراین مساحت کمتر و معقولی به کاربری درمانی اختصاص داده شد. در قسمت شمال شرقی کاربری درمانی به مساحت ۵۰۰ متر و در قسمت جنوب غربی به مساحت ۶۰۰ متر پیشنهاد شد به دلیل آنکه کودکان در تمامی قسمت‌های محله دسترسی مناسبی به کاربری درمانی داشته باشند.

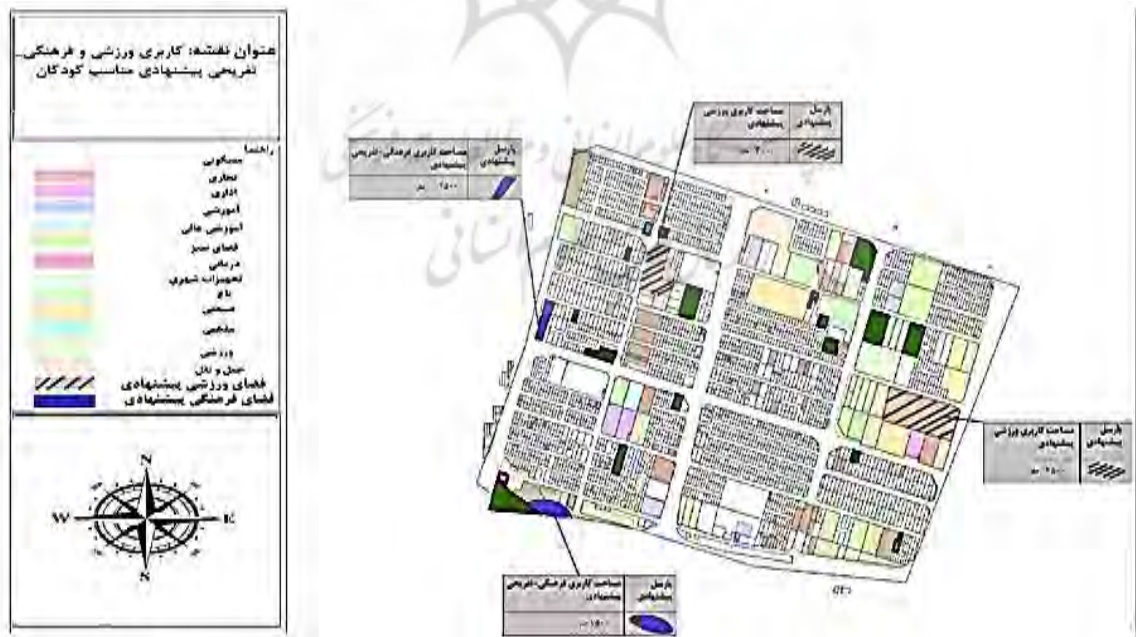
همچنین در بررسی کاربری درمانی کودکان ساکن در بلوک‌های شمال شرقی و غربی دسترسی مناسبی نداشتند. بنابراین کاربری درمانی در مقیاس محله در قسمت‌های که دسترسی مناسبی وجود نداشت پیشنهاد شد. البته به این نکته نیز توجه شد که چون در اطراف محله پونک جنوبی کاربری درمانی مناسبی

شکل ۹. کاربری فضای درمانی پیشنهادی مناسب کودکان در محله پونک جنوبی تهران

دسترسی مناسب در محدوده به فضای سبز، درمانی، مذهبی، فرهنگی و ورزشی اختصاص داده شد همچنین می‌توان از این اراضی بایر برای انجام فعالیت‌های متنوع کودکان بهره‌برد.

با توجه به اینکه اراضی بایر حدود ۱۱/۳۴ از محدوده را به خود اختصاص داده است بخشی از این اراضی در جهت ایجاد کاربری‌های مورد نیاز کودکان با توجه به کمبودها و عدم

شکل ۱۰. کاربری ورزشی و فرهنگی پیشنهادی مناسب کودکان در محله پونک جنوبی تهران

سیاسگزاری

این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری با عنوان «برنامه‌ریزی محلات دوستدار کودک با تأکید بر مشارکت‌پذیری نمونه مطالعاتی پونک جنوبی» دانشگاه علم و صنعت ایران است و از تمامی افرادی که ما را در نوشتن این مقاله یاری رساندند کمال تشکر و قدردانی را داریم.

منابع

- اسدزاده، پریا و کریمی‌آذری، امیررضا (۱۳۹۴). فضاهای کودک محور با تکیه بر تعامل کودک و فضا، دومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش در علوم و تکنولوژی.
- تیوانت، لوئیس (۲۰۱۸). کتاب راهنمای شهرها و اجتماعات محلی دوستدار کودک، نشر یونیسیف.
- حبیبی، سیدمحسن، عزتیان، شهره و محقق نصب، عنایت‌الله (۱۳۹۷). آموزه‌های مشارکت کودکان در فرایند طراحی فضای شهری دوستدار کودک (مطالعه موردی: شهر سده لنجان). فصلنامه مطالعات شهری، ۸(۲۹)، ۱۱۱-۱۲۰.
- حسینی، افسانه (۱۳۹۸). بازسازی و نوسازی بافت فرسوده قلعه‌ی گلحصار با رویکرد توانمندسازی با تأکید بر مشارکت مردمی، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد در رشته مهندسی معماری گرایش مسکن، به راهنمایی دکتر سید عباس یزدانفر، دانشگاه علم و صنعت ایران.
- حسین‌زاده، علی‌حسین و فدائی‌ده‌چشمه، حمید (۱۳۹۱). بررسی عوامل اجتماعی موثر بر مشارکت شهروندان در امور شهری (مطالعه موردی: شهر شهرکرد). فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی شهری (مطالعات شهر)، ۵(۳)، ۸۲-۵۹.
- خمیری، سمیرا (۱۳۹۲). تاثیر گذاری اصول شهر دوستدار کودک بر ارتقاء حضورپذیری در فضای عمومی شهری (نمونه موردی محله ویلاشهر، شهر گرگان)، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی.
- خمیس صیدی (۱۳۹۶). تحلیل مبانی فلسفی حقوق کودکان و استلزامات تربیتی آن با تأکید بر کنوانسیون جهانی حقوق کودک، رساله دکتری رشته علوم تربیتی، دانشگاه شهید چمران اهواز، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.
- دریسل، دیوید (۱۳۸۷). ایجاد شهرهای بهتر با کودکان و جوانان، راهنمایی برای مشارکت و پژوهش مشارکتی. مترجم مهرنوش توکلی و نوید سعید رضوانی. تهران: نشر دیبایه.
- شهری‌زاده، صدف و مؤیدفر، سعیده (۱۳۹۶). برنامه‌ریزی راهبردی شهر دوستدار کودک با تأکید بر خلاقیت کودکان، نمونه موردی: شهر یزد، نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۸(۲۸)، ۱۷۰-۱۴۹.
- ضرغامی، اسماعیل و باقری، حسین (۱۳۹۸). شناسایی مولفه‌های مکان دوستدار کودک در محلات مسکونی. نشریه هویت شهر، ۳۷(۱۳)، ۱۱۶-۱۰۵.
- عزتیان، شهره (۱۳۹۶). عوامل و موانع مشارکت کودکان در تشکیل فضای شهری. نشریه منظر، ۳۹(۹)، ۳۸-۴۹.
- کیانی، اکبر و اسماعیل‌زاده‌کواکی، علی (۱۳۹۱). تحلیل و برنامه‌ریزی شهر دوستدار کودک (CFC) از دیدگاه کودکان، مطالعه موردی: قوچان، فصلنامه علمی-پژوهشی باغ نظر مرکز پژوهشی هنر و معماری و شهرسازی نظر، ۹(۲۰)، ۶۲-۵۱.
- کامل‌نیا، حامد و حقیر، سعید (۱۳۸۸). الگوهای طراحی فضای سبز در شهر دوستدار کودک، نمونه موردی: شهر دوستدار کودک بم. نشریه باغ نظر، ۶(۱۲)، ۷۷-۸۸.
- متینی، مریم، رضوانی، نویدسعید و احمدیان، رضا (۱۳۹۳). معیارهای طراحی محلات مبتنی بر رویکرد شهر دوستدار کودک، نمونه موردی: محله‌ی فرهنگ مشهد. نشریه مطالعات جغرافیایی مناطق خشک، ۴(۱۵)، ۹۱-۱۱۲.
- مؤیدفر، سعیده و صفایی، فروغ (۱۳۹۸). برنامه‌ریزی شهر دوستدار کودک در راستای ارتقاء مشارکت نوجوانان، مطالعه موردی: شهر آباد، نشریه علمی-پژوهشی کاوش‌های جغرافیایی مناطق بیابانی، ۷(۲)، ۲۷۷-۲۴۷.
- مؤیدفر، سعیده و شهریزاده، سعیده (۱۳۹۵). برنامه‌ریزی راهبردی شهر دوستدار کودک با تأکید بر خلاقیت کودکان، نمونه موردی: شهر یزد، نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۸(۲۸)، ۱۴۹-۱۷۰.

Aerts, J. (2018). Shaping urbanization for children A handbook on child-responsive urban planning, all

reasonable precautions have been taken by Unicef to verify the information contained in this publication. For

- corrigenda subsequent to printing, please see www.unicef.org/publications. ISBN: 988-92-806-4960-4.
- Aminzadeh, B., & Attaran, M. (2015). Comparison of Methods for Participation of Vulnerable Children in Neighborhood Rehabilitation (Case Studies: Tehran's Southern Neighborhoods), *International Journal of Architecture and Urban Development*, 17-24.
- Arnstein, Sh. (1969). A ladder of citizen participation, *Journal of American Planning*, Vol 35, No. 4: 216-224.
- Bartlett, Sh. (2002), Building Better Cities with Children and Youth, Article in *Environment and Urbanization*.
- Blinkert, B. (2004). Quality of the city for children: chaos and order. *Children, Youth and Environments*, 14(2), 99-112 <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-4641044>
- Backer, K. D., & Jans, M. (2002). "Youth (-work) and social participation, Elements for a practical theory, jongerren en participatie.
- Broberg, A., Kytta, M., & Fagerholmb, N. (2013). Child-friendly urban structures: Bullerby revisited. *Journal of Environmental Psychology*, 110-120.
- Corsi, M. (2002). The child friendly cities initiative in Italy. *Environment & Urbanization*, Vol 14 No2
- Chatterjee, S. (2006). children's friendship with place: an exploration of environmental child friend lines of children's environment of environmental child friend lines of children's environment in cities". phddissertation, the north Carolina state university.
- Driskell, D. (2002). creating better cities with children and youth, London: unesco.
- Driskell, D., Bannerjee, K & Chawla, L. (2001). Rhetoric, reality and resilience: overcoming obstacles to young people's participation in development. *Environment & Urbanization*, Vol 13 No 1, 77-89.
- DFID- UK Civil Society Organisations. (CSO). (2010). Youth participation in development (A Guide for Development Agencies and Policy Makers), Published by the DFID-CSO Youth Working Group, ISBN: 978-0-9888888-8-3.
- Delianur Nasution, A., & Zahrah, W. (2011). Public Open Space Privatization and Quality of Life, Case Study Merdeka Square Medan, ASEAN Conference on Environment-Behaviour Studies, Savoy Homann Bidakara Bandung Hotel, Bandung, Indonesia. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 36, 466 – 475.
- Karen, E. M., & Wood, J. L. (2013). We Live Here Too What Makes a Child-Friendly Neighborhood, <https://www.researchgate.net/publication/255701286>.
- Ekawati, S. A. (2014). Children- Friendly Streets as urban playgrounds, International Conference Green Architecture for Sustainable Living and Environment. *procedia- social and Behavioral Sciences*, 94-108.
- Francis, M., & Lorenzo, R. (2002). Seven Realms of Children's participation, *Journal of Environmental Psychology* 22, 177-169.
- Funders Collaborative on Youth Organizing (FCYO). (2003), An Emerging Model for Working with Youth. *Occasional Papers Series On Youth Organizing*, no.01.
- Gould Ellen, I., & Glied, Sh. (2015). Housing, Neighborhoods, and Children's Health, *The Future of Children*.

- Goldfeld, Sh., Woolcock, G., Katz, I., Tanton, R., Brinkman, S., O'Connor, E., Mathews, T., & Giles-Corti, B. (2015). Neighbourhood Effects Influencing Early Childhood Development: Conceptual Model and Trial Measurement Methodologies from the Kids in Communities Study.
- Garcia, D. A., Noelke, C., & McArdle, N. (2020). The Geography of Child Opportunity: Why Neighborhoods Matter for Equity First Finding from the Child Opportunity Index 2.0, diversity data kids. Org.
- Grandjean, A., Mammadzade, M., Miller, Lf., & then with the Regional Office, National. (2018). human rights institutions (NHRIs) Series: Tools to support child-friendly practices. Children's participation in the work of NHRIs, Unicef Ecaro.
- Hart, R. (1992). Children's Participation from Tokenism to Citizenship, Innocenti Essays, Unicef International Child Development centre, Florence, Italy, 88-85401-05-8.
- Hanssen, G. S. (2019). The Social Sustainable City: How to Involve Children in Designing and Planning for Urban Childhoods, Urban Planning.
- Horelli, L. (2007). Constructing a Framework for Environmental Child-Friendliness. *Children, Youth and Environments*, 17(4), 267-292.
- Haider, J. (2007). Inclusive design: planning public urban spaces for children Proceedings of the Institution of Civil Engineer, 83-88.
- Kytt, M. (2004). The extent of children's independent mobility and the number of actualized affordances as criteria for child-friendly environments. *Journal of Environmental Psychology*, 179-198.
- Lueder, R. (2007). Designing Cities and Neighborhoods for Children, See discussions, stats, and author profiles for this publication at, 823-860, <https://www.researchgate.net/publication/300461798>.
- Malone, K. (2011). Designing and Dreaming a Child Friendly Neighbourhood for Brooks Reach Dapto, University of Western Sydney, Bankstown, NSW, Australia.
- Manouchehri, B., Burns, E. A., Rudner, J., & Davoudi, S. (2021). Creating a Child-Friendly Neighborhood: Iranian Schoolchildren Talk about Desirable and Undesirable Elements in Their Neighborhoods, *Children, Youth and Environments* 31(3).
- Marketta, K. (2004). The extent of Marketta, children's independent mobility and the number of actualized affordances as criteria for child-friendly environments. *Journal of Environmental Psychology*, 179-19.
- Min, B., & Lee, J (2006). Children's neighborhood place as a psychological and behavioral domain, Faculty of Architecture, Ajou University, Suwon 442-449, South Korea, 51-71.
- Minha, A., Muhajarineb, N., Janusc, M Brownelld, M., & Guhna, M. (2017). A review of neighborhood effects and early child development: How, where, and for whom, do neighborhoods matter, *Health & Place*, 155-174.
- Riggio, E. (2002), Child friendly cities. Good governance in the best interests of the child. *Journal of Environment & Urbanization*, 14 (2): 45-58.
- Sulaiman, N., & Illia Ibrahim, F. (2019), Intergenerational Spaces: Designing for urban childhood. *Asian Journal of Behavioural Studies (AjBeS)*, 4(17), pp.41-51.
- Sarvari, H. (2018). Participatory Planning; Providing Conceptual Model of Factors Affecting Children's, Participation in Urban Planning, *Creative City Design*, 37-42.
- Ozdemir, A. (2019). An approach on children's experiences of participatory

- planning, Pamukkale University, Architecture and Design Faculty, Department of Landscape Architecture, Denizli, Turkey, cities93, 206-214.
- Ozdemir, A. (2019). An approach on children's experiences of participatory planning. *Journal of cities*, 206-214.
- Percy-Smith, B., & Thomas, N. (2010). *A Handbook of Children and Young People's Participation Perspectives from theory and practice*, ISBN 0-203-77107-7 Master e-book ISBN.
- Shier, H. (2009). Pathways to participation revisited: Learning from Nicaragua's childcoffee workers.
- Unicef Iran, Tehran, Iran. (2019). Child Friendly Cities Initiative. The First National Conference On Child Friendly Cities, Conference Report.
- Unicef Europea. (2021). Guidance on Child and Adolescent Participation as part of Phase III of the preparatory action for a European Child Guarante.
- Whitzman, C., Worthington, M., & Mizrachi, D. (2010). The Journey and the DestinationMatter: Child-Friendly Cities and Children's Right to the City, Volume 36, Number 4, 5, pp. 444-886(13).
- Wilks, J. (2010). Child-friendly cities: a place for active citizenship in geographical and environmental education, School of Education, Southern Cross University, Hogbin Drive, Coffs.
- Woolcock, G., & Steele, W. (2008). Child-friendly Community Indicators a Literature Review, based on a report prepared by Urban Research Program For the NSW Commission for Children & Young People.
- Yao shen., & Xiaoyana L. (2017). Exploration on Ways of Research and Construction of Chinese Child-Friendly City- A Case Study of Changsha, *Procedia Engineering*, 198(2017) 699 – ۷۶۶.
- Zakiul Islam, M., Moore, R & Cosco, N. (2016). Child-Friendly, Active, Healthy Neighborhoods: Physical Characteristics and Children's Time Outdoors, *Environment and Behavior*, Vol.48(5)711736,sagepub.com/journalsPermissions.nav,DOI:10.1177/0013916414444694,eab.sagepub.com.
- Zhang, H., & Jin Li, M. (2010). Environmental Characteristics for Children's Activities in the Neighborhood, Asia Pacific International Conference on Environment-Behaviour Studies, Grand Margherita Kuching, Sarawak, Malaysia.
- Zerlina, D., & Sulaiman, C. (2022). Towards the innovative planning for child-friendly neighbourhood in Jakarta, conf, Earth and Environmental Science.